

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Навчально-науковий інститут психології та соціального захисту
Кафедра практичної психології та педагогіки

ЗБІРНИК ТЕЗ
IV НАУКОВОГО МІЖКАФЕДРАЛЬНОГО СЕМІНАРУ
(ДО ДНЯ ПСИХОЛОГА)

ВИДАТНІ ПОСТАТІ ПСИХОЛОГІЇ: ІСТОРІЯ ТА
СУЧАСНІСТЬ

Присвячується 70-річчю ЛДУБЖД

20 квітня 2017 року

Львів-2017

**ОРГАНІЗАТОР ТА ВИДАВЕЦЬ: Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності**

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: ЛДУ БЖД, вул. Клепарівська, 35, м. Львів, 79007

Контактні телефони: (032) 233-24-79, 233-14-97,

тел/факс 233-00-88

E-mail: ndr@ubgd.lviv.ua, kafedrapp@ukr.net

Збірник сформовано за матеріалами IV наукового міжкафедрального семінару до дня психолога «Видатні постаті психології: історія та сучасність», який відбувся 20 квітня 2017 року.

ЛДУ БЖД, 2017

За точність наведених фактів, економіко-статистичних та інших даних, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації, відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів. При передруковуванні матеріалів, посилання на збірник обов'язкове.

I. Психологія в історичному аспекті.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ АННИ ФРОЙД

Байніна Н.О. студент ЛДУБЖД,

Стельмах О.В., викладач кафедри практичної психології та педагогіки

ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук

Усім відома постать Зигмунда Фройда. Проте, його дочка, Анна Фройд, не має такої популярності. Хоча її внесок у психологічну науку не менший, ніж у батька. Ніколи не була заміжня і не мала дітей, вона присвятила своє життя саме дитячій психології. Її життєвий шлях цікавий і непростий, але маловідомий широкому колу людей. Недостатній аналіз життя і особистості Анни Фройд зумовлює актуальність даної теми.

Анна була шостою дитиною у сім'ї Фройда і росла в тіні своїх сестер та братів. Тоді з самого дитинства вона намагалася отримати прихильність батька і його схвалення. Батьки відчували, що молодша дочка обділена турботою. Тому вирішили відправити в Англію відпочивати і вдосконалювати свою англійську. Там вона зустріла Ернеста Джонса. Між ними могли відбутися стосунки, але і тут тато Фройд вирішив її долю. Він писав з Відня суворі листи доньці і паралельно намагався відрадити Джонса: «Вона не претендує на те, щоб до неї ставилися як до жінки, тому що все ще далека від сексуальних бажань і досить-таки холодна до чоловіків»[2, с.85]. Усіх наступних залицяльників він теж не допускав до неї. Хоча саму доньку він сварив за любов до в'язання і стверджував, що так вона уникає стосунків із чоловіками.

Сам Фройд холодно ставився до доньки. Вона віддано витримувала його грубість і черствість. Але в особистих листах друзям Фрейд зізнавався, що Анна - найсильніша прихильність в його житті. Він міг порівняти свою залежність від дочки хіба що зі своєю пристрастю до сигар. Анна стала не тільки секретарем свого батька, але і доглядальницею, колегою, захисницею. У тому, що Фрейд міг повноцінно працювати до вісімдесяти з гаком років, - заслуга Анни. Коли їй минуло двадцять років, Фрейд піддав дочку сеансу

психоаналізу. Але коли про це дізналася мама Анни, вона заборонила надалі проводити ці сеанси. Також це було суворим порушенням психоаналітичної етики, але авторитет Зигмунда Фрейда не дозволив його послідовникам висловлювати своє несхвалення відкрито.

Під час Другої світової війни піддався забороні психоаналіз. Анну викликали в гестапо. Цей день був важким випробуванням для неї. Праці самого Фрейда були спалені. Сім'я Фрейда була змушена покинути Відень. Анна так і не змогла пробачити німців і в 1971 році на психоаналітичному конгресі у Відні демонстративно говорила тільки англійською.

Пізніше рак щелепи змусив Фрейда перенести десятки операцій (але не кинути курити). Уже в Лондоні муки Зигмунда стали нестерпними, і він зумів умовити лікаря дати йому смертельну дозу. Це був страшний удар для Анни. Але в цей час німецька авіація щодня скидала тонни бомб на англійські міста. Анна зайнялася допомогою постраждалим дітям і після війни, насамперед організувавши притулок для сиріт. Вона продовжувала писати книги, навчати фахівців, приймати пацієнтів. Але саме робота з дітьми стала основним змістом її життя. У 1952 році Анна відкрила в Лондоні дитячі терапевтичні курси і клініку, які стали першою установою для лікування дітей методом психоаналізу [1, с.115].

Дитячий психоаналіз сильно відрізняється від дорослого. Доросла людина сама приходиться до аналітика, бажаючи позбутися від своїх недуг, вона охоче йде на співпрацю з психотерапевтом. Для дитини ж ця процедура незрозуміла. Але Анні вдавалося домагатися від дітей іноді навіть більшого розуміння, ніж від дорослих [3, с.79]. Анна згадувала, як один десятирічний хлопчик ніяк не хотів йти на контакт, і щоб пробудити в ньому бажання співпрацювати, доводилося йти на немислимі хитрощі: «Якщо він вважав за краще під час сеансу сидіти під столом, то я вела себе так, як ніби це було в порядку речей: підводила скатертину і розмовляла з ним. Якщо він заходив з мотузкою в кишені і показував мені, як він зав'язує хитромудрі вузли і проробляє різні фокуси, то я показувала йому, що я вмю робити ще більш хитромудрі вузли і

більш вражаючі фокуси. Я йшла за ним також і в бесідах на різні теми: від пригод морських піратів і географічних відомостей до колекцій марок і любовних історій» [4, с.276].

Інша проблема, з якою стикався дитячий психоаналіз, - невміння дітей висловити свої переживання словами. Тому доводилося шукати інші шляхи, наприклад, методи гри. Анна писала: «Іграшковий світ зручний і підпорядкований волі дитини; дитина може здійснювати в ньому всі ті дії, які в реальному світі здійснюються виключно в межах фантазії внаслідок того, що дитина має недостатню силу і владою» [4, с.311].

Серед наукових заслуг Анни Фрейд, однією з головних прийнято вважати розробку теорії захисних механізмів людини. Коли підсвідомі потягу вступають в конфлікт з нормами і заборонами, людське "Я" намагається знайти різні компроміси. Свій успіх Анна, так само як і батько, вважала не своєю заслугою, а психоаналізу як такого.

Таким чином, Анна Фрейд зробила значний внесок в психоаналіз. Вона уточнила теорію функціонування Его, його захисних механізмів. Анна Фрейд знайшла способи психоаналітичного лікування дітей і розробила методи застосування психоаналітичної теорії для допомоги дітям і батькам. І найголовніше, що Анна Фрейд разом із Мелані Кляйн, вважається засновницею дитячого психоаналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлакова Н.С. Дитячий психоаналіз: Школа Анни Фрейд . / Наталія Семенівна Бурлакова. Москва: Академія.2005 — 233 с.
2. Олейнікова Т.В. Психоаналіз. / Тетяна Веніамінівна Олейнікова. Ростов: Фенікс, 200. — 187 с.
3. Решетніков М.М. Фрейд А., Фрейд З. Дитяча сексуальність і психоаналіз дитячих неврозів. / Михайло Миколайович Решетніков. Санкт-Петербург: Знання, 1995. — 483 с.
4. Фрейд А. Дитячий психоаналіз. / Анна Фрейд. Санкт-Петербург: Пітер, 2003. — 477 с.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ВКЛАД У ПСИХОЛОГІЮ

САБІНИ ШПІЛЬРЕЙН-ШЕФТЕЛЬ

Бойко Н.В., студентка ЛьвДУВС.

Венцик О.В., старший викладач кафедри психології управління ЛьвДУВС.

Сабіна Миколаївна (Шейве Нафтулівна) Шпільрейн (в заміжжі Шефтель, потім Шпільрейн-Шефтель). Народилася 25 жовтня 1885р в Ростові-на-Дону. Одна з перших жінок-психоаналітиків, учасниця міжнародного психоаналітичного руху, педагог, учениця доктора К. Г. Юнга.[4] Колін Ковінгтон і Барбара Уортон називають Сабіну Шпільрейн «забутим піонером психоаналізу» [4, ст. 366].

Шейве Шпільрейн (згодом Сабіна) народилася в заможній єврейській родині. У 1890 - 1894 рр. Сабіна перебувала в Фребелевському дитячому саду в Варшаві (на батьківщину батька), в якому оволоділа основами німецької, французької і англійської мови. У підлітковому віці у Сабіни склалися непрості відносини з («улюбленим з болем») батьком, який займався рукоприкладством і це проявилось стійким інтересом до сексуальних проблем [2].

До закінчення в 1904 р із золотою медаллю Катерининської гімназії в Ростові-на-Дон у Сабіни виявився психічний розлад, частково спровокований смертю від черевного тифу 10 жовтня 1901р. 6-річної сестри, яку вона любила «більше всього на світі» [2].

У квітні 1904 р мати відвезла Сабіну, яка хворіла на шизофренію, для лікування в Швейцарію. Вона пробула місяць в санаторії доктора Геллера в Інтерлакені, але без позитивного ефекту [2].

Інтерес до психоаналізу виник у Сабіни, коли лікувалася з 17 серпня 1904 по 1 червня 1905 в лікарні Бургхельцлі (під Женевою) проф. Ейгена Блейлера, одного з основоположників сучасної психіатрії. Лікуючим лікарем Сабіни був заступник головного лікаря К.-Г. Юнг (1875 - 1961), який став в 1913р творцем аналітичної психології. Він поставив діагноз «психотична істерія» (яка розвивалася з 15 років) і виявлялася в нічних страхах, галюцинаціях, істеричних випадках, депресії та ін. [2].

Для її лікування К.-Г. Юнг вперше в своїй практиці застосував метод психоаналізу, розроблений проф. З. Фрейдом (1856 - 1939). Лікування було успішним, незважаючи на сутички з медперсоналом і кокетливі демонстрації можливої суїциду [2].

У червні 1905 після виписки вона вступає до Університету Цюріха на Медичний факультет, який закінчує в 1911, її дипломна робота присвячена шизофренії «Про психологічний зміст одного випадку шизофренії» («Über den psychologischen Inhalt eines Falles von Schizophrenie»)[3] в якій Сабіна Шпільрейн виклала матеріал, отриманий в результаті бесід з інтелігентною жінкою, яка страждала параноєю. Хоча, здавалося б, слова пацієнтки були безглузді, Сабіна Шпільрейн застосувала дуже незвичайний для того часу підхід: вона проаналізувала висловлювання хворої; їй вдалося продемонструвати паралелізм між розумовими процесами при шизофренії і паттернами ідей, що лежать в основі міфології (це було, звичайно, значною мірою відображенням поглядів К. Юнга). Її ідеї пізніше запозичив Юнг в своїх роботах по шизофренії [3].

Сабіна Шпільрейн увійшла в історію психоаналізу як автор всесвітньо відомої роботи «Деструкція як причина становлення» у ній описується теорія Сабіни Шпільрейн, яка говорить про подвійність сексуального потягу. З одного боку, статевий акт повинен нести в собі позитивні емоції, тим більше що цей процес пов'язаний з продовженням роду. З іншого боку, він діє руйнівню на внутрішній світ людини.

До того ж, стверджувала Шпільрейн, під час акту відбувається певний розпад основних екстрактів - чоловіче начало набуває рис жіночого, і навпаки. Причому задоволення і страх є руйнівними для самого статевого потягу.

Звідси виникає внутрішньоособистісний конфлікт. Сабіна Шпільрейн помітила, що у багатьох її пацієнток при можливості реалізувати бажання виникає страх і прагнення втекти, боязнь того, що це вершина усього, і після вже нічого подібного не буде.

Крім цього, Шпільрейн вперше ставить питання про потяг до смерті як первинної інстинкт людського буття, про мазохізм, позначаючи садистський складову як деструктивний потяг. Ця робота стала фундаментом для досліджень потягу смерті, які проводив Фрейд [2].

Завдяки неформальним стосункам Сабіни Шпільрейн і К. Г. Юнга, прослідкованих та проаналізованих З. Фройдом у їх листуванні були виведені такі поняття як «перенос» та «контр перенос» [1].

Шпільрейн була психоаналітиком відомого психолога Жана П'яже протягом деякого періоду. Була завідувачем секції дитячої психології у Московському медінституті, працювала у Психоаналітичному інституту і Дитячому будинку-лабораторії .

Великий вплив Сабіна Шпільрейн здійснила на формування Л. Виготського та А. Лурію як вчених. Вона працювала з дітьми як аналітик до того, як цим зайнялася Анна Фройд; вона заговорила про прив'язаність, що існує між матір'ю і дитиною, за тридцять років до того, як цю тему підняли Мелані Кляйн і Джон Боулбі [1].

Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що важко переоцінити вклад Сабіни Шпільрейн у розвитку психоаналізу і психології вцілому, вона пройшла шлях від пацієнта до психоаналітика і, хоча, й не створила своєї психологічної школи її погляди стали основою теорій інших відомих психологів. Шпільрейн стала першою жінкою-психоаналітиком і першим психоаналітиком у Росії. Відіграла важливу роль у становленні З.Фрейда та К.Г.Юнг як психоаналітиків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лаунер Д. Сабина Шпильрейн: от "Эроса невозможного" к "Опасному методу" и далее /Д. Лаунер // Неприкосновенный запас: дебаты о политике и культуре, 2013, № 5 (91) (сентябрь-октябрь).– С.114-119.
2. Овчаренко В.И. Сабина Шпильрейн: Под знаком деструкции (1994 г.) / В.И.Овчаренко// Антология российского психоанализа. Т.2. М.: Флинта, 1999. – С. 366 – 382.

3. Психоаналитические труды. / Сабина Шпильрейн. – Пер. с англ., нем. и фр. под науч. ред. С.Ф. Сироткина, Е.С. Морозовой. – Ижевск: ERGO, 2008. – 466 с.
4. Сабина Шпильрейн (1885–1942). Материалы к биобиблиографии/ Сост. и ред. С. Ф. Сироткин. – М.: Русское психоаналитическое общество; Ижевск: ERGO, 2006. – 84 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВІКТОРА ФРАНКЛА

Велика О.В., студент ЛДУБЖД,

*Стельмах О.В. викладач кафедри практичної психології та педагогіки
ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук*

Актуальність нашої роботи зумовлена необхідністю детальним вивченням всесвітньо відомої особистості Віктора Франкла. В історії людства відомі безліч видатних та унікальних постатей, які змінили хід розвитку цивілізації. Дослідження таких постатей, через призму психології дає змогу з'ясувати певні закономірності та обставини, що визначають тип формування таких людей.

Віктор Франкл – віденський невропатолог, психіатр та психолог, засновник останньої Третьої віденської школи психотерапії, творець логотерапії. Його називають одним із найвеличніших духовних вчителів людства ХХ ст. Франкл витерпів чимало випробувань долі: голод, холод, духовний і тілесний біль, жахи концтаборів. Він не тільки вижив, а й зберіг любов до життя та залишився непересічною особистістю.

Знання, які прагнув донести до нас вчений, допоможуть нам краще розуміти не тільки близьких та друзів, а й самих себе. Тож Франкла варто вислухати і почути.

Віктор Франкл народився у Відні 26 березня 1905 року, в єврейській сім'ї цивільних службовців. Він був другою дитиною у сім'ї. Ще школярем хлопець почав цікавитися психологією, медициною та філософією, ознайомився з вченням Зигмунда Фрейда та навіть почав з ним листуватися. Фрейд охоче

спілкувався з Віктором, а в 1924 році за його протекцією навіть була опублікована стаття 19-річного Франкла в «Міжнародному журналі психоаналізу».

З роками Франкл утвердився у власних поглядах і розробив нову унікальну концепцію – логотерапія. Термін «логотерапія» Франкл запропонував у 20-ті роки. Головним у вченні Франкла є твердження, що людина щаслива тільки тоді, коли має сенс життя. Цю теорію згодом назвали Третьою школою психотерапії.

Слід зазначити, що працюючи лікарем, Франкл досліджував психологію депресій та самогубств, розробив спеціальну програму підтримки студентів у стресовий та нервовий період отримання атестатів. Ця програма дала позитивний результат – за час роботи психолога зі студентами не було зафіксовано жодного випадку самогубства!

Психолог намагався знайти підхід до кожного пацієнта, багато з ними спілкувався, шукав потрібні слова, адже його логотерапія проповідує повагу до особистості. Вчений вважав, що має обов'язок духовно підтримати, підбадьорити пацієнта, розвіяти його відчай. Франкл всім серцем прагнув активізувати людське начало кожного пацієнта, позиціонуючи себе, як «лікар, що турбується про душу».

Важливо, що Віктор Франкл не відмовлявся від релігії, як більшість тогочасних вчених, а, навпаки, був глибоковірною людиною і вважав, що «ціль психотерапії – зцілення душі, а ціль релігії – спасіння душі». Водночас Франкл був впевнений, що повинен допомогти кожному пацієнту, незалежно від його віросповідання чи його відсутності.

У 1941 році Франкл одружився, його сім'я жила просто та скромно. Друзі та знайомі вченого характеризували його, як внутрішньо глибоку, щирю та співчутливу особистість. Франкл завжди був готовий прийти на допомогу, співчував чужим стражданням, втішав та підтримував хворих. Турбуючись про інших, Франкл часто забував про себе та свої потреби.

Найважливіші рішення в своєму житті вчений приймав наодинці зі собою та «зі своїм Богом». Він любив казати, що «людина повинна бути самотньою, тільки тоді вона зможе помітити, що вона не одна і ніколи одна не була».

25 вересня 1942 року Франкла, його дружину та батьків депортували в концтабір Терезієнштадт. Страшних два з половиною роки Франкл провів у чотирьох різних концтаборах. Здавалося, що йому не вдасться уникнути печі нацистського режиму, проте він вижив та не зламався, взявши за девіз слова Фрідріха Ніцше: «Якщо є навіщо жити, можна витерпіти будь-яке як».

Аналізуючи біографію, можна сказати, що 1942 – 1945 роки – найстрашніші та найважчі в біографії Франкла. Це час його боротьби не лише за своє життя, а й за життя товаришів та близьких. Та психолог все ж не викреслив роки нелюдського перебування в концтаборі як страшний сон, він, навпаки, ще в тюрмі мріяв, що видрукує на волі книгу про пережите. Тому теорія логотерапії витримала перевірку самим життям.

Повернувшись у 1945 році додому, Віктор Франкл впав у відчай, адже тут його чекала звістка про смерть його найближчих людей: дружини, батьків, братів, більшості друзів... В цей момент він зрозумів, що втратив той сенс, заради якого виживав та боровся у таборі. Проте Франкл зумів побачити нову мету життя у роботі і лише за 9 днів написав книгу «Людина у пошуках сенсу», пройняту власними емоційними переживаннями життя у таборах.

Франкл не змовчав ні про що. Ми маємо змогу прочитати відвертий монолог людини, яка не тільки змогла піднятися з безодні сама, а й допомогала це зробити іншим. Це книга-емоція, яка показує, що пережили мільйони людей, адже авторові довелося все побачити та перетерпіти зсередини. Він описував, як жилося в'язням кожного дня, як таборова буденність відбивалася на їхньому душевному стані. Він не приховав ніяких деталей і в цьому цінність книги «Людина у пошуках сенсу».

Втративши першу дружину у концтаборі, Франкл в 1947 році вдруге одружився на медсестрі-католичці Елеонорі Швіндт. Подружжя з повагою ставилося до релігії один одного – вони ходили і в церкву, і в синагогу,

святкували Різдво та Хануку. В цьому шлюбі народилася дочка Габріель, яка згодом подарувала батькам двох онуків.

Після пережитого в концтаборі Франкл ставився спокійно і смиренно до смерті, але при тому визнавав, що вона є неприємним кінцем. В його теорії, майбутня смерть допомагає людині визначитися з сенсом. Напевне, саме завдяки тому сенсу Франкл дожив до глибокої старості. Помер вчений від серцевої недостатності в рідному Відні 2 вересня 1997 року у віці 92 років.

Варто відзначити, що ще за життя Віктор Франкл став всесвітньо популярною, навіть історичною особистістю, опублікував понад 30 книг, які були перекладені на десятки мов. Бути знайомим із Франклом вважалося престижним, спілкування з ним прагнули відомі тогочасні політики, вчені, релігійні діячі.

Ті, хто був знайомий з Франклом особисто, хто був на його лекціях, та навіть ті, хто тільки прочитав його книги, роблять висновок, що у вченого був гострий розум, сильний дух та внутрішній стержень. Його слова змушують задуматися кожного. Його жести, міміка та інтонація завжди були доречними й влучними. Франкл розмовляв вільно, без будь-яких рамок, а писав чітко, зрозуміло та захоплююче. Він нікого не залишав байдужим. Але все, що звучало так просто й легко, насправді було результатом довгої роботи та уважного формулювання.

Отже, життя Віктора Франкла проминуло майже протягом цілого ХХ століття. Та він не просто жив у період двох світових воєн, він став їхнім свідком буквально, зі всіма жахами та трагізмом. Сенс в житті допомагав йому витримати не тільки умови концтабору, а й випробування славою, багатством. Власну теорію логотерапії Франкл перевінив на собі – у нього все це було, адже він залишився Людиною з великої літери. Він жив гідно, незважаючи на всі втрати та біль, а найголовніше – залишив слід в мільйонах людських сердець та навчив їх любити життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г. С. Психологія людського життя. М., «Академія», 2002.

2. Сарапулов Е. В. Явище смерті в психічному розвитку дитини. Монографія. - Чита: Изд-во ЗабГПУ, 2005.
3. Федотов А. Ю. Основи індивідуальної та групової психотерапії, 2000.
4. Франкл В. Психолог в концентраційному таборі. М., Прогрес, 1990.
5. Франкл В. Загальний екзистенційний аналіз М., Прогрес, 1990.
6. Франкл В. Психотерапія і релігія. М., Прогрес, 1990.
7. Франкл. В. Екзистенційний вакуум: виклик психіатрії. М., Прогрес, 1990.
8. Чепелева Н. В. Логотерапія (В.Е. Франкл). М., 2004.
9. Шміт Е. Е. Оскар і Рожева Дама. СПб.: Видавничий Дім «Азбука-классика», 2007.

РОБЕРТ М. ЄРКС (YERKES) І ЙОГО ВНЕСОК У СТАНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ДВОХ СВІТОВИХ ВІЙНАХ

*Грицевич Т.Л., НАСВ імені гетьмана Петра Сагайдачного, доцент кафедри
морально-психологічного забезпечення діяльності військ*

Сто років тому, 6 квітня 1917 року, сталася воєнно-політична подія, яка мала великий вплив, зокрема, на становлення військової психології як галузі психологічної науки та прикладної практичної діяльності – Сполучені Штати Америки вступили у Першу світову війну. На той час практично всі основні воюючі держави вже задіяли психологів, тією чи іншою мірою, до протистояння пов'язаним з "Великою війною" викликам. Проте американці підійшли до справи "з типовою для них проникливістю й ефективністю", як напише пізніше у своїй популярній книжці "Психологія і солдат" британський військовий капелан Норман Коупленд [1, с.1]: "Вони прийшли до висновку, що війна – це бізнес, і якщо необхідно виграти війну, було б розумним вести її у відповідності із загальноприйнятими принципами бізнесу", у першу чергу принципів організаційних.

Сприяла ефективній мобілізації американських психологів активна організаційна діяльність з перших днів війни їх професійного об'єднання –

Американської психологічної асоціації (АПА), президентом якої на той час був Роберт Мірнс Єркс (Robert Mearns Yerkes).

До 1917 року Єркс вже був визнаним авторитетом у сфері порівняльної психології та зоопсихології (себе він називав "психобіологом") [2], співавтором відомих психологічних законів оптимуму мотивації (закон Єркса-Додсона), а також одним з розробників бальної шкали вимірювання інтелектуальних здібностей (шкала Єркса-Бриджеса) [3], одним з провідних фахівців у цій сфері. Він працював доцентом у Гарвардському університеті та психологом у Бостонському психопатологічному госпіталі, збирався переводитися на посаду директора лабораторії до Університету Мінесоти, та ці плани перервала війна.

Як пише Єркс у своїй автобіографії:

"Саме таким мене застала президентська прокламація у квітні 1917 року. У той момент група психологів-дослідників проводила у Гарвардському університеті неформальну зустріч. Природно, ми питали себе, які професійні послуги могли б сподіватися надавати американські психологи в ситуації війни. Дискусія показала завзяття, поєднане з оптимізмом і впевненістю, що принаймні деякі наші методи можуть виявитися корисними. Оскільки мені випало бути президентом Американської психологічної асоціації, моїм привілеєм і обов'язком стало взяти у свої руки ініціативу в організації нашої групи та у намаганні відкрити напрямки діяльності, на яких ми могли б бути корисними"[2].

Подальші події, хоч і з деякими неточностями, детально розкриті у дослідженні українських військових психологів В.І. Осьодла та Д.С. Зубовського [4]. Однією з неточностей, на нашу думку, є написання прізвища Yerkes українською як "Йоркс", що не відповідає жодним правописним нормам. Потребують уточнення також назви окремих методик та інституцій, що створювалися з ініціативи та за участю Єркса у цей період. В цілому ж автори належно висвітлюють провідну роль Єркса у створенні й застосуванні армійських тестів інтелекту Альфа і Бета, а також справедливо роблять висновки про те, що застосування даних тестів стало першим в історії

прикладом масового професійно-психологічного відбору, що в свою чергу дало особливий імпульс розвитку військової психології.

З даними висновками узгоджується твердження хорватського військово психолога Зорана Комара, який називає військову психологію "матір'ю майже всіх напрямів прикладної психології", та на підтвердження цьому пише:

"Створення відомого військового Альфа- і Бета-тестування інтелекту і його використання при відборі і класифікації більше ніж 1 млн. 700 тис. американських військових справедливо вважаються початком прикладного застосування психологічних знань. У цій роботі взяли участь близько 400 американських психологів, а на думку американських генералів, завдячуючи відмінно зробленому відбору, американська армія була готова вступити у Першу світову війну на півроку раніше від запланованого терміну" [5].

Єдиний важливий аспект, що не знайшов відображення у зазначених вище дослідників, - це те, що у цей же період з ініціативи Єркаса було створено Школу військової психології при тренувальному таборі медичного персоналу Форт Оглторп, яка вперше в історії почала готувати спеціалістів для проведення масових військово-прикладних психологічних досліджень, таким чином прокладаючи шлях професіоналізації військової психології. Близько ста офіцерів та триста осіб сержантського складу пройшли у цій школі двомісячні курси, під час яких, крім вивчення процедур армійських психологічних досліджень, вони отримували військову підготовку близьку за змістом до програми підготовки військового медичного персоналу [6, с.88].

Загалом, діяльність Роберта Єркаса протягом Першої світової війни у якості голови Комітету з психології Національної дослідницької ради США детально викладена ним у звіті даного комітету, який він підготував 1919 року, підсумовуючи досвід, якому судилося бути затребуваним вже через два десятки років, під час Другої світової війни.

Тож коли у вересні 1939 року в Європі знову розпочалися бойові дії, американські психологи у передбаченні вступу США у війну, почали відновлювати організаційні інструменти, щоб бути готовими до виконання

свого військово-професійного обов'язку. Того року щорічне спільне зібрання АПА та іншого потужного професійного об'єднання – Американської асоціації прикладної психології (ААПП) відкрилося 4 вересня – наступного дня після оголошення Великою Британією і Францією війни Німеччині у відповідь на вторгнення останньої у Польщу. Враховуючи новини з Європи, АПА і ААПП прийняли рішення створити надзвичайні комітети для мобілізації своїх членів на підготовку до війни. У лютому 1940 року ці комітети об'єдналися і розпочали підготовку до національної конференції з питань психології та державної служби. І ось у ході підготовки до цієї конференції у листах-циркулярах до американських психологів назвичайний комітет закликав згадати професійні досягнення Першої світової війни, і зокрема рекомендував звіт Єркса 1919 року як "відмінний підтверджуючий документ для тих чиновників, які цікавляться можливою користю психології як дисципліни" [7, с.40]

Сам Роберт Єркс, незважаючи на достатньо поважний вік (63 роки на початок Другої світової війни), також енергійно взявся до організаційної роботи. Важливим завданням було знову переконати технократичне американське військово-наукове середовище у важливості "людського фактора", психологічного підходу до мобілізації людських ресурсів, а отже необхідності загальнонаціональної програми підтримки гуманітарних досліджень, схожої на ту, що була під час Першої світової війни. Показовим є його листування з цього питання з відомим американським фізиком Карлом Комптоном, який входив до Комісії з ресурсів війни (War Resources Board) та був одним з топ-радників Президента США. Комптон так і не зрозумів Єркса, відповідаючи, що питання пов'язані з військовим персоналом – це турбота суто збройних сил.

Стикаючись з подібними прикладами нерозуміння, Єркс тим не менш не припиняв своїх зусиль. На початку 1941 року він підготував меморандум про роль військової психології, який надіслав міністру війни Генрі Сімсону, добиваючись зустрічі з останнім. У своєму меморандумі Єркс рекомендував,

щоб крім психологічного тестування солдатів у ході їх відбору, функції військових психологів були доповнені організацією психологічної підготовки, зміцненням бойового духу військ, корекційною роботою з різноманітними психічними відхиленнями тощо. Він також обстоював створення Школи військової психології, схожої на ту, що він створив під час Першої світової війни.

Меморандум Єркса фактично був комплексним планом розвитку військової психології. За його концепцією, людські ресурси були такими ж важливими у підготовці до війни, як і матеріально-технічні ресурси. Проводячи пряму аналогію з інженерною справою, Єркс закликає підвищити увагу до "людської інженерії" ("human engineering"), яка, на його думку, повинна включати всі аспекти і фази діяльності військового персоналу – від його відбору, просування по службі, бойової підготовки, зміцнення і підтримання морального духу, і до роботи з симулянтами та правопорушниками у погонах. Фактично, можемо бачити, що рекомендовані ним напрямки багато у чому співпадають із нашим сучасним морально-психологічним забезпеченням.

Єркс рекомендував запровадити окрему психологічну службу у збройних силах (на кшталт медичної чи хімічної служб), яка б складалася з психологів-радників на всіх рівнях військового управління. Він також пропонував створити центральну дослідницьку лабораторію та навчальний центр, які б займалися розвитком військової психології. А для підвищення обізнаності і розуміння питань військової психології командирами він пропонував, щоб у програму підготовки офіцерів у військових академіях був включений курс військової психології.

Зрештою, більшість ідей Єркса знайшли своє організаційне втілення, коли реальні загрози і вимоги війни підтвердили його правоту.

Аналізуючи процеси, які відбувалися у військовій психології напередодні та під час Другої світової війни, американський дослідник Джеймс Кепш'ю відводить Роберту Мірнсу Єрксу особливу роль. Він пише:

"Прагнучи поставити тимчасовий, на період війни, альянс між психологічною наукою та державною службою на постійну основу, Єркс виявився провідним адвокатом професійної реформи... Роберт Єркс розглядав Другу світову війну як можливість здійснити мрію про розумне соціальне управління за допомогою психологічної науки, можливість якого відкрилася для нього та інших представників професії під час Першої світової війни". [7, с.57]. У той же час, у цьому плани Єркса простягались далеко за межі воєнної мобілізації та складались в обриси великого соціального проекту, місцями утопічного, та значною мірою пророчого, якщо говорити про проникнення психології у всі сфери сучасного життя.

Таким чином, діяльність Роберта М. Єркса протягом двох світових воєн спочатку заклала, а потім розвинула міцні професійні підвалини військової психології як науки і практичної прикладної діяльності. Можна з упевненістю сказати, що Єркс є одним з найбільш видатних представників військової психології ХХ століття, а його ідеї "людської інженерії" значною мірою втілені у сучасних підходах до морально-психологічного забезпечення та соціального управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Copeland, Norman. Psychology and the Soldier. The 1st American Edition, The Military Service Publishing Company, Harrisburg, Pennsylvania, September 1942, 136 p.

2. Yerkes, Robert M., Autobiography. First published in Murchison, Carl. (Ed.) (1930). History of Psychology in Autobiography (Vol. 2, pp. 381-407). [Internet source]. – Mode of access <http://psychclassics.yorku.ca/Yerkes/murchison.htm> - retrieved 14.04.2017.

3. Yerkes, R.M., Bridges, J.W., Hardwick, R.S. A Point Scale For Measuring Mental Ability. Baltimore, Warwick & York, Inc. 1915, 218 p.

4. Осьодло В.І., Зубовський Д.С., Тестування інтелекту в армії США у роки Першої світової війни / В.І. Осьодло, Д.С. Зубовський // Психологія і суспільство. – 2016. - № 4 (66). – С.64-75.

5. Комар, З. Психологічна стійкість воїна: Підручник для військових психологів. / Зоран Комар. – К.: [б.в.], 2017. – 184 с.

6. Report Of The Psychology Committee Of The National Research Council, by Major Robert M. Yerkes. Reprinted from The Psychological Review, Vol. 26, No. 2, March, 1919. – 150 p.

7. Capshew, J.H. Psychologists on the March. Science, Practice, and Professional Identity in America, 1929-1969. / James H. Capshew. – Cambridge University Press, 1999. – 276 p.

ВПЛИВ АБРАХАМА МАСЛОУ НА РОЗВИТОК ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Мороз Г. Б., студентка ЛДУБЖД

Стельмах О.В., викладач кафедри практичної психології та педагогіки

ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук

На початку ХХ століття світ дізнався про дуже багатьох видатних особистостей, які засновували деякі теорії і розвивали погляди на подання навколишнього світу. Одним з таких людей був видатний американський психолог Абрахам Гарольд Маслоу.

За допомогою досліджень Абрахама Маслоу, поняття самоактуалізації та особистісного зростання є одними з ключових, навіть культових в сучасній психології. Роботи Маслоу сьогодні цитують досить часто, хоча доступними вони стали лише в останні роки і, чесно кажучи, небагато знайдеться тих, хто їх уважно прочитав. Відомі вони головним чином у реферативному викладі, і більшість студентів-психологів зазвичай обмежуються тим, що зазубрюють «піраміду потреб» по Маслоу в ніч перед іспитом, щоб більше про неї не згадувати. Насправді роль Маслоу у світовій психології набагато глибша і серйозніша, і цей воістину видатний психолог гідний того, щоб колеги знали про нього не з чуток. Саме цим зумовлена актуальність нашої роботи.

Біографія Абрахама Маслоу заслуговує на особливу увагу. «Я - антидоктринер. Я проти того, що закриває перед нами двері і відрізає можливості» – говорив А. Маслоу.

Народився, відомий психолог і психотерапевт в густонаселеному районі Нью-Йорка – Брукліні. Малюк, що з'явився на світ 1 квітня 1908 року, став первістком у родині євреїв, що іммігрували в Америку з Росії. Батьки, будучи неосвіченими, зробили все від них залежне, щоб старший із семи дітей отримав глибокі знання і виріс гідною людиною. Проте не все було так добре, як може здатися на перший погляд.

Аналізуючи життя Абрахама Маслоу, слід зазначити, що в свої дитячі роки він був дуже самотнім та нещасним. Батько був далеко не зразковим сім'янином. Більше того, він переконував сина, в тому, що той дурний і потворний. Стосунки з матір'ю взагалі не склалися: «Дивно, що з таким дитинством я не захворів психозом або неврозом. Я був маленьким єврейським хлопчиком між людей не євреїв. Це нагадує схожу ситуацію, коли перший чорношкірий відвідує школу для білих. Я виріс серед книг в бібліотеках, без товаришів і друзів». Такі роки Маслоу могли б стати відмінним сюжетом для психоаналітичного нарису.

Варто відзначити, що Абрахам був далеко не красенем. В юності він дуже комплексував з приводу недоліків своєї зовнішності. Спроби поліпшити своє щупле тіло посиленними заняттями спорту виявилися невдалими. Після цього він серйозно заглибився в науку.

Значну дослідницьку роботу на тему «Мотивація і особистість» світ побачив вже в 1954 році. На сторінках книги була викладена ієрархічна структура потреб, яка сьогодні відома кожному школяру. Намальована у формі піраміди, вона вказувала на те, що людина не може задовольняти свої нові потреби, поки буде відчувати нестачу в базових потребах.

Крім того, Абрахам Гарольд Маслоу приділив увагу і комплексу Іони: коли людину задовольняє її обмежене, але стабільне існування, вона, боячись втратити контроль, уникає нових життєвих успіхів, ігнорує шанси і можливості, подаровані долею.

Слід зазначити, що вже в 1962 році була опублікована праця «До психології буття», де потреби індивіда набули чітких обрисів і були розділені

на групи. Хоча цю роботу так само, як «Далекі межі людської природи», яка вийшла в світ уже після смерті психолога, Маслоу характеризував як попередні і недопрацьовані дослідження.

Абрахам Маслоу виділив і описав п'ять основних нагальних потреб, без яких індивід не мислить свого існування. Згідно його баченням, потреби розміщуються від низу до верху, утворюючи піраміду. Її фундаментом є фізичні потреби, верхівкою – моральні і духовні. Виглядає така структура наступним чином (рис. 1):

Рисунок 1. Піраміда потреб за А. Маслоу

Перші чотири групи потреб можна задовольнити повністю, над п'ятою – працювати вічно. Крім того, людина не здатна приступити до реалізації останньої потреби, поки відчуватиме нестачу в попередніх.

Як стверджував Абрахам Маслоу, самоактуалізація полягає в становленні персональності, умінні людини стати тим, ким вона може і бажає. Вона проявляється як повне розкриття талантів індивіда, їх розвиток і повноцінне застосування. Люди, які досягли самоактуалізації, володіють певними риси характеру: доброзичливістю, почуттям гумору, філософською неворожістю. Вони вміють адекватно оцінювати себе, черпають мудрість з досвіду власних переживань, прагнуть розвивати потенціал.

Основні шляхи самоактуалізації: самопізнання, небайдужість до власного внутрішнього світу; вміння управляти собою, здатність досягти гармонії з

душевною свідомістю; бажання нести відповідальність за свої вчинки, життєвий шлях, природне становлення; вміння робити адекватний вибір; ставлення до самоактуалізації як до способу життя, світогляду. Одним словом, це постійна праця над собою в ім'я реалізації творчого потенціалу та досягнення піку духовного розвитку.

За 62 роки життя Абрахам Маслоу встигнув зробити дуже багато для психології, для більш глибокого розуміння людської сутності. Перш за все Маслоу спрямував існуючі резерви на дослідження вищевказаних теорій. Крім того, йому вдалося попрацювати президентом Американської психологічної асоціації. Цей пост він займав з 1967 по 1968 рік, після чого пішов працювати у відомий благодійний фонд. Саме тут, в каліфорнійському Менлоу-парк, він міг зайнятися і іншою своєю пристрастю: філософією демократичної політики, економіки та етики. На жаль, не всі наукові роботи психолога були завершені.

Отже, незважаючи на те, що минуло не одне десятиліття, праці вченого популярні і в наші дні. Абрахам Маслоу став тим теоретиком, який, починаючи з біхевіоризму і піддавшись впливу психоаналізу, повністю сформував гуманістичну психологію. Тому віднести його ім'я до того чи іншого напрямку фактично неможливо. Навіть сьогодні його піраміда потреб і питання самоактуалізації хвилюють сучасників у всьому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А.Г. Психологія особистості. М., 1990.
2. Гуманістична теорія особистості Абрахама Маслоу (за книгою Л. Хьелл і Д. Зіглер "Теорії особистості" СПб., 1997).
3. Мотивація і особистість. 3-тє видання./Абрахам Маслоу.-СПб Питер, 2003.
4. Немов Р.С. Психологія / Навчальний посібник. М., 1990.
5. Платонов К.К. Структура і розвиток особистості. Москва, 1986.
6. Психологія особистості. Тексти / За ред. Ю. Б. Гіппенрейтер і А. А. Пузиря. М., 1982.

7. Теоретичні проблеми психології особистості Отв.ред. Є.В. Горохова. М., 1974.
8. Теорія особистості. М.-СПб., 1998.
9. Хрестоматія з історії психології / Под.ред. П. Я. Гальперіна, А. М. Ждан. М., 1980.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ КАРЕН ХОРНІ

Мусіюк Р.І., студент ЛДУ БЖД,

*Цюприк А.Я., доцент кафедри практичної психології та педагогіки
ЛДУБЖД, кандидат педагогічних наук, доцент.*

Психоаналіз є «творінням представниками чоловічої статі», і майже всі, хто розвивав його ідеї, були також чоловіками. Тому цілком природно та зрозуміло, що наука психологія була відображенням чоловічого світогляду і підійшла ближче до розуміння розвитку чоловіків, аніж жінок, що в свою чергу викликало потребу дослідити психологію жінок та розширити, розкритикувати, подивитись по-новому на теорії психоаналізу, що й зробила КаренХорні.

Карен Хорні – американський психоаналітик норвезько-датського походження, яскрава представниця неофрейдизму, автор власної оригінальної теорії особистості, одна з ключових постатей у області жіночої психології. Її теорії досліджують деякі традиційні фрейдистські погляди, особливо теорію сексуальності, так само як інстинктивну орієнтацію психоаналізу та його генетичну психологію.

У 1937 р вийшла її перша книга – «Невротична особистість нашого часу», присвячена аналізу ролі соціальних чинників у виникненні неврозів. У своїй другій книзі – «Шляхи психоаналізу» – Хорні фактично проголосила власний підхід до духовного життя людини, пов'язаний з критичною переоцінкою постулатів фрейдизму. На цьому ґрунті нею спільно з Е. Фромм, Г. Саллівен і ін. в 1941 р була заснована нова Асоціація розвитку психоаналізу. При Асоціації був створений Американський інститут психоаналізу, Хорні стала його деканом. Нею також був заснований - «Американський журнал

психоаналізу», головним редактором якого вона була до кінця життя. Окрім того були ще такі публікації Карен Хорні «Невротична особистість нашого часу», «Тривожність», «Невротична потреба в любові», «Культура і невроз», «Завжди втомлений редактор», «Невроз і особистісне зростання», «Наші внутрішні конфлікти», «Самоаналіз», «Базисний конфлікт», «Жіноча психологія», «Вирішення невротичних конфліктів».[2]

У перших своїх двох статтях "Про походження комплексу кастрації у жінок" (1923) і "Відхід від жіночності" (1926) Хорні прагнула показати, що жінку слід розглядати, виходячи з жіночої природи, її біологічних особливостей. Вона оскаржувала психоаналітичний підхід до жінки як до неповноцінного чоловіка, вважаючи цей підхід плодів культури, в якій взяла верх чоловіча суб'єктивність по відношенню до жінок. Для Хорні важливо зрозуміти, чому чоловік бачить жінку саме в такому ракурсі. Вона стверджує, що заздрість чоловіка до вагітності, дітонародження, материнства, до жіночих грудей і можливості годувати нею дає початок несвідомої тенденції знецінювати все це, і що чоловічий творчий імпульс служить надкомпенсацією його незначної ролі в процесі репродукції. "Заздрість до матки" у чоловіка, безсумнівно, сильніша "заздрості до пеніса" у жінки, оскільки чоловік бажає принизити значущість жінки набагато сильніше, ніж жінка бажає принизити значущість чоловіка.[3]

Відомою є ще одна теорія представниці психоаналізу, а саме Карен Хорні стверджувала, що в структурі особистості домінують не інстинкти агресії або лібідо, а несвідоме почуття тривоги, занепокоєння, яке вона називала почуттям корінної тривоги і вважала, що воно пов'язане з самотністю і безпорадністю, що "з'являється у дитини в потенційно ворожому їй світі". Таким чином, в її теорії зберігається не лише ідея З. Фрейда про значення несвідомого, але і його думка про антагонізм між зовнішнім світом і людиною. К. Хорні вважала, що причинами розвитку цієї тривоги можуть бути помилки сімейного виховання, а саме: непослідовна поведінка батьків, глузування, невиконання обіцянок, надмірна опіка або ж емоційна відчуженість батьків. З

часом корінна тривога виявляється в усіх взаєминах людини та у її світосприйнятті. [1]

Невротичні особистості формуються в умовах явного дефіциту теплоти і безпеки в стосунках з батьками, оскільки, прагнучи до безпеки і подолання тривоги, дитина вибирає і формує властиву для неї захисну стратегію. Карен Хорні описала десять таких захисних стратегій, визначивши їх як невротичні потреби, або тенденції особистості.

Хорні розбила невротичні потреби за трьома основними, як вона вважала, напрямками руху або типами поведінки (точніше це було б назвати вектором побудови відносин з навколишнім світом) суб'єкта по відношенню до інших людей: «До» інших, «ВІД» інших і «ПРОТИ» інших. Ця модель може бути з успіхом використана навіть на початковій стадії психологічного консультування будь-якого виду чи типу.[1]

Прагнення бути об'єктом любові та захоплення, підвищена чутливість до критики, непривітності з боку інших. Позитивній афектація (вираженні позитивних почуттів) потреба у схвалення з боку оточуючих.

Надмір незалежності від інших, страх отримати відмову або залишитись самотнім; переоцінка любові. людина з невротичної виразністю цієї потреби переоцінює любов, вкрай боїться бути залишеним, він життєво потребує когось більш сильного і авторитетного, ніж він сам, і шукає емоційної залежності і прихильності цього партнера.

Надання переваги такому життєвому стилю, при якому першочергове значення мають обмеження, встановлений порядок, невимогливість, схильність задовольнитись малим і підпорядковуватись іншим. Обмеженні своє життя вузькими рамками такі люди страшаються нескромності, вважають, що невимогливість дуже цінна, оскільки безпечна, та ін.

Домінування і контроль над іншими як самоціль, презирливе ставлення до проявів слабкості.емоційна залежність від того, що є символом сили для даного невротика; це може бути фізична сила, інтелектуальна, влада, гроші, певного роду інформація тощо.

Страх бути використаним іншими, страх виглядати "не надто розумним у їхніх очах", використання інших.

Бажання бути об'єктом захоплення з боку інших, залежність уявлень про себе від статусу та престижу.

Прагнення створити прикрашений образ своєї особи, позбавлений недоліків, обмежень, потреба в компліментах та лестощах, бажання бути об'єктом захоплення.

Сильне прагнення бути кращим, незважаючи на наслідки, страх невдачі.

Уникнення будь-яких стосунків, що передбачають певні обов'язки, дистанціювання від усіх і всього. Невротичні амбіції в особистих досягненнях.

Спроби бути високоморальним та бездоганим у всіх відношеннях, підтримка враження досконалості та доброчесності. Вони категорично переконані, що не можна робити помилки, бути критикованим, терпіти невдачі; такі люди постійно шукають в собі недоліки, щоб їх виправити і таким чином приховати від інших тощо.

Вищеназвані типи стратегії виступають як передумовою "споконвічного конфлікту" так і захисними механізмами. Ці засоби психологічного захисту породжують чотири "великих неврози" нашого часу. До них належить: невроз, садистська форма, деструктивність та конформність [2].

Отже, із теорій відомої психоаналітика Карен Хорні випливає, що жінка в психоаналізі розглядалась як неповноцінний чоловік, що спростувала науковець і більше того висунула власну теорію щодо заздрості чоловіків до жіночого статевого органу, можливості народжувати, годувати дитину грудьми і що чоловік бажає принизити значущість жінки набагато сильніше, ніж жінка бажає принизити значущість чоловіка;

Причини невротичної поведінки варто шукати у порушеннях взаємин батьків і дітей, внаслідок цього виникає несвідоме відчуття тривоги, яке у свою чергу породжує бажання подолати її за допомогою захисних стратегій, що були вищеописані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прихожан А. М. Причини, профілактика і подолання тривожності // Ж. «Психологічна наука й освіта» 1998, №2. - 70 с.
2. Клейман Пол. «Психологія101» // Адамс Медіа, Харків., 2012. — Р. 91–93.
3. Хорни К. Женская психология. – М. 1985. – 273 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ ГАРРІ ФРЕДЕРІКА ГАРЛОВ

Олексюк Ю.І., студент ЛДУ БЖД,

Цюприк А.Я., доцент кафедри практичної психології та педагогіки

ЛДУБЖД, кандидат педагогічних наук, доцент.

Протягом тривалого часу багато психологів були переконані, що любов неможливо дослідити науковими чи тим більше експериментальними методами. Проте враховуючи факт, що любов має суттєве значення для особистості, багато вчених приступають до вивчення значення та важливості цього явища. Відомо, що першим об'єктом любові для дитини є матір і справа не тільки в задоволенні фізіологічних потреб дитини. Важливо з'ясувати наскільки велике значення має любов для нормального розвитку дитини і чи завдає брак любові серйозної шкоди її емоційному здоров'ю.

Питання любові розглядається у працях таких зарубіжних вчених як З. Фрейд, К. Г. Юнг, К. Хорні, А. Адлер, Е. Фромм, Е. Еріксон, Е. Берн, Б. Ф. Скінер, Дж. Харві, Дж. Флойд, А. Г. Маслоу, К. Роджерс та ін. Одним із вчених, який не лише цікавився цією темою але й проводив експерименти та дослідження на дану тематику був Гаррі Фредерік Гарлов.

Американський психолог Гаррі Гарлов був директором дослідницького центру, де провів свої найвидатніші і водночас дуже суперечливі експерименти. Насамперед його цікавили аспекти кохання. Він сумнівався у досить широковідомій на той час теорії прихильності, яка полягає в тому, що любов породжується грудним вигодовуванням, а тоді поширюється на інших членів

родини, крім матері. Через деякий час вчений розпочав опрацьовувати свої знамениті і водночас доволі скандальні експерименти з макаками-резусами для того, щоб дослідити таке явище як любов [2].

Наприклад, в одному із експериментів, коли мавпи сиділи у клітці без килимів, незважаючи на те, що їх доглядали і годували, вони розвивалися погано. Коли в клітку стелили м'який килимок, тваринка заспокоювалась і виглядала більш задоволеною та здоровою. Гарлов дійшов думки, що крім біологічних потреб існує ще й потреба в «чомусь теплого і заспокійливого. Ці спостереження лягли в основу дослідів з різними «експериментальними мамами» [3].

Одною з причин того, чому Гарлов вирішив провести експеримент саме на маленьких мавпенятах, є те, що їм притаманний швидший розвиток, ніж у людських дітей. Це надає можливість пришвидшити тривалість експерименту. Крім того, вони, як і людські діти, потребують вигодовування та здатні виявляти емоції.

В своєму найзнаменитішому з експериментів Гарлов дав можливість дитинчатам макаки вибрати одну із двох «мам». Забравши дитинчат від справжніх матерів через кілька годин після їх народження він передав їх двом «сурогатним матерям». Одна з них була з дротяної сітки і махрової тканини, проте вона тримала пляшечку з їжею, а інша – плюшевою і не мала їжі для дитинчат. В ході експерименту вчений встановив, що з дротяною матір'ю дитинчата проводили рівно стільки часу, скільки було потрібно для втамування голоду, для більшого вони біля неї не затримувались. Натомість до м'якої плюшевої іграшки мавпенята горнулися весь час. Любов мавпенят до справжньої і до сурогатної матері значно відрізняється [4].

Під час цього експерименту було доведено, що зв'язок між матір'ю і дітьми виходить за межі вигодовування, адже мавпи не прагнули лише задовольнити фізіологічні потреби.

В іншій частині експерименту Гарлов поділив макак на дві групи: одну залишив з дротяною матір'ю, а іншу — з плюшевою. Змінилось лише те, що

дитинчата обох груп отримували однакову кількість їжі і відповідно розвивались однаковими темпами. Поведінка макак обох груп, знову ж таки, значно відрізнялася. Адже мавпи першої групи не відчували емоційної прив'язаності до дротяної матері, яку відчували мавпи до плюшевої матері. Лякаючись різних звуків і об'єктів, мавпенята плюшевої матері відразу ж бігли до неї, шукаючи прихистку і горнулися до тих пір, доки не заспокоювались. В той час як мавпи з дротяною матір'ю падали, обхоплювали себе лапками, каталися по підлозі і кричали. За спостереженнями Гарлов поведінка макак дротяної матері нагадувала поведінку дітей-аутистів, а також поведінку дорослих пацієнтів з психіатричних установ. Експерименти вченого визначили, що для емоційної та душевної рівноваги дитини всиновлення є кращим варіантом, ніж сиротинець [1].

В подальшому Гарлов вдався до ще більш жорстокішого експерименту. У перші вісім місяців життя, він повністю ізолював деяких макак-резусів. Тобто дитинчата не контактували з іншими мавпами і не мали жодної фальшивої матері. Як результат, піддослідні мавпенята зазнали серйозної емоційної травми. Продовжуючи проводити експерименти різної тривалості, Гарлов виявив, що відновити емоційну рівновагу в позбавлених матері дітей можна тільки за умови, якщо безматеринський період триває не більше ніж дев'яносто днів для макак-резусів і не більше шести місяців для людських дітей.

Беззаперечно, експерименти Гаррі Фредеріка Гарлов є досить суперечливими. Проте його робота мала важливе значення, вклала вагомий внесок в психологію як науку і спричинила значний вплив на виховання і догляд за дітьми по всьому світу, в тому числі у навчально-виховних закладах, сиротинцях, центрах соціальної допомоги та інших службах, що працюють з дітьми. Дослідження вченого суттєво вплинули на лікування дітей, які зазнали жорстокого поводження, та на дітей, яких покинули [1].

Гаррі Фредерік Гарлов дійшов до висновку, що любов має провідне значення для нормального розвитку дитини і відсутність любові завдає

серйозної, а іноді – невідвортної емоційної травми. Більше того, завдяки експерименту, йому вдалося привести беззаперечні докази цьому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клейнман Пол. Психологія 101 : факти, теорія, статистика, тести й таке інше! / Пол Клейнман ; пер. з англ. Ю. Кузьменко. – Харків, 2016. – 240 с.
2. Скрипченко О. В. Загальна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук ін. – К. : Каравела, 2011. – 464 с.
3. Harlow F. H. Love in infant monkeys // Scientific American 200. – 1959. – P. 68 – 74.
4. Harlow F. H. The nature of love // American Psychologist. – N 13. – 1958. – P. 673 – 685.

ЕРІК БЕРН – ФУНДАТОР СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАПРЯМУ ПСИХОЛОГІЇ

Ткаченко Р., студент ЛДУ БЖД,

*Куций О.А., доцент кафедри практичної психології та педагогіки
ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук, доцент*

Ерік Берн - американський психолог і психіатр відомий, перш за все, як розробник транзактного аналізу. Розвиваючи ідеї психоаналізу, загальної теорії і метод лікування нервових і психічних захворювань, Берн зосередив увагу на «транзакціях» (від англ. transaction — угода), що лежать в основі міжособистісних відносин. Деякі види транзакцій, які мають у собі приховану мету, він називає іграми. Берн розглядає три его-стани: Дорослий, Батько і Дитина (які не є фрейдівськими Я, Над-Я і Воно). Вступаючи в контакт із навколишнім середовищем, людина, на думку Берна, завжди знаходиться в одному з цих станів. Найбільш суттєві сліди початку транзактного аналізу містяться в перших п'яти з шести статей про інтуїцію, які Берн писав, починаючи з 1949 року. Уже в цей ранній період, коли він ще працював над тим, щоб отримати статус психоаналітика, він насмілювався кинути виклик фрейдистській концепції несвідомого. Берн приступив до роботи, вирішивши

розробити новий підхід до психотерапії. На початку 1956 він написав дві основні роботи на основі матеріалу з лікарні, Сан-Франциско, і психоневрологічної клініки Ленглі Портер: «Інтуїція V: Его Зображення» і «Его-стани, в психотерапії» та за допомогою відповідних посилань на П. Федерна, Е. Канна і Х. Зільберера. В першій статті Берн вказав, як він прийшов до концепції его-стану, і де він отримав ідею поділу на «дорослого» і «дитину». В наступній статті він розробив тристоронню схему, яку використовують сьогодні (батько, дорослий і дитина), ввів метод «трьох кіл», який за допомогою діаграм показував ескіз контамінації і назвав теорію «структурний аналіз» або «новий психотерапевтичний підхід.» Третя стаття під назвою «Транзактний аналіз: новий і ефективний метод групової терапії» була написана через кілька місяців і представлена на Західних регіональних зборах Американської асоціації групової психотерапії в Лос-Анджелесі в 1957 році. З публікацією цієї статті в 1958 році у випуску Американського журналу психотерапії, транзактний аналіз - назва нового методу діагностики і лікування Берна, став невід'ємною частиною психотерапевтичної літератури. Згодом в 1964 році Берн видає книгу «Ігри, у які грають люди», де він представив ігри і транзактний аналіз.

Теорія транзактного аналізу Еріка Берна. Її прийнято вважати психологічною моделлю, яка відображає аналіз поведінки і взаємодія людини в групі і всередині себе. Головним постулатом тут є те, що в певних обставинах людина може надходити в залежності від того, яку з трьох Я-позицій він приймає. Першим на ці позиції звернув увагу Ерік Берн. Транзактний аналіз бере свій початок з психоаналізу, тому розглядає і вивчає глибинні аспекти психіки людини. Для психотерапії важливим моментом застосування цієї теорії є твердження про те, що кожна особистість може навчитися мислити і відповідати за свої вчинки, довіряти насамперед відчуттям і потребам, приймати рішення і вибудовувати особисті взаємини. З цієї позиції теорія Еріка Берна є дуже дієвим методом допомоги людині у вирішенні життєвих проблем.

Позиції в транзакціях У цій теорії легка для сприйняття структура особистості - це три его-стани : Батько, Дитина, Дорослий. Кожне з них значно відрізняється від іншого, маючи набір поведінкових характеристик, мислення і почуттів. Для психотерапевта дуже важливо зрозуміти, в якому стані людина чинить так чи інакше, і що можна змінити в його поведінці, щоб він міг бути гармонійною особистістю, про яку говорив Берн Ерік. Транзактний аналіз передбачає три основних правила щодо цих его-станів : Будь-за віком людина була колись маленьким, тому може щось робити під впливом его-стану Дитина. Кожен (з нормально розвиненим мозком) наділений здатністю приймати адекватні рішення та оцінювати реальність, що свідчить про наявність у нього его-стану Дорослий. Всі ми мали батьків або осіб, які їх замінюють, тому маємо дане початок, виражене в его-стані Батько. В основі психотерапії з використанням транзактного аналізу лежить допомога в усвідомленні людиною непродуктивних стереотипних поведінки. Аналіз транзакцій, що відбувається за допомогою фахівця, допомагає людині стати більш продуктивним в пошуках рішень, в усвідомленні реальності, в постановці подальших цілей.

Типи транзакцій в психотерапії . Будь-які взаємодії між людьми, мовні або невербальні, називаються транзакціями в теорії, яку вивів Берн Ерік. Транзактний аналіз в рамках психотерапії передбачає вивчення людських взаємин, а також пошук рішень виникаючих проблем. Фахівцю важливо визначити, які схеми призвели до труднощів у взаєминах. Буває два види вербальних і невербальних взаємодій: паралельні; перехресні.

Наступним моментом у вивченні транзакцій як методу терапії є аналіз взаємодій, що визначають проведення часу особистості. Це явище назвав структуруванням часу Ерік Берн. Існує шість способів структурування часу: догляд (маніпулятивний спосіб впливу на людину); ігри (серії прихованих транзакцій, які також "нечесно" маніпулюють людьми); інтимність (сексуальні взаємодії); ритуали (транзакції, обумовлені стереотипами і зовнішніми факторами); розваги (досягнення певних цілей для себе); діяльність (отримання впливів від оточуючих і досягнення своїх цілей). Останні три називаються

"чесними", Тому що не маніпулюють оточуючими. Психотерапевт під час бесіди допомагає вибудовувати позитивні транзакції без маніпулятивного поведінки.

Кожна людина живе по заданому в дитинстві сценарієм, стверджував Ерік Берн. Психологія життєвих сценаріїв людей безпосередньо залежить від позицій, прийнятих в дитинстві. Переможець - людина, що добився цілей, яка втягує в боротьбу інших. У процесі терапії такі люди переглядають свої життєві позиції і маніпулятивні ігри, намагаючись вибудувати продуктивні транзакції без негативного впливу на інших. Переможений - людина, постійно переживає невдачі, що залучає інших до своєї біди. Психотерапія для таких людей дуже важлива. У процесі бесіди і аналізу транзакцій такі люди розуміють причини своїх невдач по життю "Ні-переможець" - лояльна людина, що виконує всі свої обов'язки, який намагається не напружувати оточуючих людей. Розуміючи в процесі психотерапії свій життєвий сценарій, така людина приймає певні рішення в залежності від потреб і цілей.

Психотерапія, розроблена Берном, покликана звільнити людину від впливу сценаріїв, програмуючих його життя, через їх усвідомлення, через протиставлення їм безпосередності, спонтанності, близькості й щирості в міжособистісних відносинах, через вироблення розумної і незалежної поведінки. Кінцевою метою транзактного аналізу є досягнення гармонії особистості через збалансовані взаємовідносини між всіма его-станами. На відміну від психоаналізу, що проводиться індивідуально впродовж тривалого часу, транзактний аналіз передбачає сеанси групової терапії, що забезпечують досить швидкий позитивний ефект.

ЛІТЕРАТУРА

1. Е. Берн. Транзактний аналіз в групі. М, 1994
2. Е. Берн. Введення в психіатрію та психоаналіз для непосвячених .
3. Е. Берн. Ігри, в які грають люди. Люди, які грають в ігри. М, 1993
4. Гулдінг М., Гулдінг Р.. Психотерапія нового рішення. М, 1997

II. Напрямки психології, їх розвиток, сучасний стан та перспективи.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕБРИФІНГУ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ – УЧАСНИКАМИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ.

Байда М. С., Національна академія Національної гвардії України, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, капітан.

Дебрифінг належить до методів екстреної психологічної допомоги особам, з якими відбулася травматична подія. Він організується не пізніше, ніж через 3 доби (72 години) після екстремальної події, проводиться двома-трьома ведучими-психологами у будь-якому приміщенні зі свідками однієї події чи членами одного колективу. Доцільно, щоб кількість учасників не перевищувала 10-15 осіб. Не допускається присутність сторонніх осіб, які не приймали участь у цих подіях. Час для проведення дебрифінгу строго обмежений: 2-2,5 години, він проводиться без перерви. Обмеження вводиться через те, що за час дебрифінгу відбувається дуже інтенсивна переробка досвіду, в якому задіяні сильні емоції. Дебрифінг чітко структурований та має 7 фаз: вступна фаза; опису факторів; опису думок; опису переживань; опису симптомів; навчання; завершуюча фаза.

Завданнями дебрифінгу є: відреагування вражень, реакцій, відчуттів; сприяння когнітивній організації досвіду, що переживається, шляхом розуміння як подій, так і реакцій; зменшення індивідуального і групового напруження; зменшення відчуття унікальності і патологічності власних реакцій; мобілізація внутрішніх і зовнішніх групових ресурсів, посилення групової підтримки, солідарності, розуміння; підготовка до переживання тих симптомів, які можуть

виникнути; інформування учасників про те, де вони у подальшому можуть отримати допомогу.

Процедура дебрифінгу дозволяє учасникам в умовах безпеки відреагувати враження, реакції і відчуття, пов'язані з травматичною подією. Стикаючись з подібними відчуттями в інших людей, учасники отримують полегшення – у них знижується відчуття унікальності і ненормальності власних реакцій, зменшується внутрішнє напруження. Дії ведучих спрямовані на те, щоб мобілізувати психологічні ресурси учасників, допомогти їм підготуватися до переживання тих ознак чи реакцій, які можуть виникнути у майбутньому. Обов'язково учасникам дебрифінгу повідомляється про те, де вони у подальшому зможуть отримати психологічну допомогу.

Однак участь у дебрифінгу не може попередити виникнення наслідків трагічних подій, але перешкоджає їх розвитку та посиленню, сприяє розумінню причин свого стану і усвідомлення дій, які необхідно виконати, щоб його полегшити. Тому це одночасно метод кризисної інтервенції та профілактики.

Враховуючи практичний досвід проведення дебрифінгу в 2014 році в зоні проведення антитерористичної операції з групою військовослужбовців, що потрапили під шквальний мінометний обстріл, пропонуємо наступні рекомендації для ведучих:

–слід уникати припущення, що всі постраждалі хочуть говорити або мають потребу поговорити з Вами;

–не слід робити припущення про те, що саме постраждалі відчувають або думати, що всі вони точно отримали психологічну травму – це обмежує сприйняття ведучого учасників дебрифінгу;

–не слід використовувати специфічні терміни («симптоми», «діагноз», «патологія», «захворювання», «розлади» тощо) – це знижує розуміння ведучого учасниками, сприяє формуванню бар'єрів між ними;

–не слід наполягати на заглибленні в деталі та в описи реакції на те, що сталося, не слід «тиснути» на учасників дебрифінгу – у кожного учасника

дебрифінгу своя структура захисних механізмів, яка забезпечує свій темп в роботі з травмою, яким не можна нехтувати.

КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ОЗНАКАМИ ПТСР

Башевник Д.Є., студент ЛДУ БЖД,

Куций О.А., доцент кафедри практичної психології та педагогіки

ЛДУБЖД, доцент

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) є одним з провідних, сучасних, науково обгрунтованих методів психотерапії. Першопочатково розвивалась як два окремих напрямки, лише згодом когнітивний і поведінковий підхід був об'єднаний в єдину концептуальну парадигму. Поведінкова психотерапія в якості окремого методу окреслилась в 50-ті роки ХХ століття та є відносно новим методом психотерапії та корекції. З самого початку свого становлення когнітивно-поведінкова психотерапія взяла за основу класичні поведінкові (біхевіоральні) та когнітивні теорії щодо пояснення поведінкових та інших реакцій особистості. Найбільший внесок у формування цього підходу було здійснено такими вченими як А.Бандура, А.Бек, Д.Вольпе, А.Елліс, І. Павлов, Д.Роттер, А.Сальтер, Б.Скіннер, Дж.Уотсон, К.Халл та ін [1].

Когнітивно-поведінкова терапія ґрунтується на експериментальній психології поведінки та теоріях навчання. КПТ – це один із напрямків психокорекційної та терапевтичної практики, що зосереджений на особливостях когнітивних побудов та проявах поведінки клієнта, які обумовлюють болісні переживання для нього самого чи його оточення. Вона базується на усвідомленні того, що при багатьох психіатричних розладах та психологічних проблемах спотворене сприйняття реальності (себе, інших людей, майбутнього і т.д.), а також неадекватні дії у відповідь на існуючі проблеми є основними факторами, що підтримують розвиток, утримання існуючих проблем та розладів. Відповідно критично переосмислюючи своє сприйняття дійсності та свою поведінку, з допомогою психотерапевта клієнт

намагається змінити дисфункційні, негативні взірці та цикли мислення та поведінки на більш реалістичні та такі, що сприятимуть покращенню емоційного стану, вирішенню міжособистісних та інших проблем, зміні життєвої ситуації на краще [2].

Ефективність когнітивно-поведінкової терапії при багатьох психіатричних розладах встановлена ґрунтовними науковими дослідженнями. У сучасну еру доказової медицини КПТ має наукові докази ефективності щодо ряду найбільш поширених психіатричних розладів. Відповідно сучасними протоколами професійних асоціацій психіатрів та психотерапевтів, рекомендаціями міністерств охорони здоров'я та ВООЗ вона є включена як одне з «втручань першого вибору» при депресії, obsesивно-компульсивному розладі, панічному розладі з агорафобією, генералізованому тривожному розладі, соціальній та інших фобіях, посттравматичному стресовому розладі, розладах харчової поведінки та ін [3]. Сучасна КПТ має багато напрямків та модифікацій, вона ефективна у роботі з дітьми, підлітками, дорослими та людьми похилого віку.

Найдієвішою у когнітивно-поведінковій психотерапії ПТСР вважається, так звана, когнітивна терапія ПТСР запропонована А. Ехлерс та Д. Кларком. Її неофіційна назва – оксфордський підхід до терапії ПТСР – виникла через асоціацію із місцем праці авторів – Оксфордським центром тривожних розладів та травми [5].

Когнітивна терапія ПТСР переслідує три основні цілі:

- ідентифікацію та зміну негативних особистісних значень, наданих травматичній події та її наслідкам;
- зменшення симптомів повторного переживання та дискримінацію тригерів;
- усунення дисфункційної поведінки та когнітивних стратегій.

З метою досягнення першої цілі використовується спеціальна процедура, яка має назву оновлення травматичних спогадів. Її основні етапи передбачають ідентифікацію найболючіших моментів травми, так званих гарячих точок; переоцінку травми та її наслідків з огляду на зменшення негативних

інтерпретацій і більшої відповідності дійсності; а також поновлення особистісних значень з огляду на переоцінку ситуації. В ході терапії клієнтів просять поновити історію травматичної події і зробити це можна в різні способи або їх поєднання [4].

З метою зменшення симптомів повторного переживання та зниження тригерування використовуються такі техніки, як уявне перепроживання події, виписування детальної історії події, перегляд місця події, і власне дискримінація тригерів. Уявне перепроживання полягає в згадуванні травматичної події в усіх подробицях, з емоціями та відчуттями. Та сама процедура, лише письмова, відбувається і в ході виписування історії події, коли клієнт встановлює послідовність травматичних подій в усіх деталях та пов'язує їх із попередніми та наступними подіями. Перегляд місця події, якщо це можливо, відбувається безпосередньо у місцевості, де людина зазнала травми і полягає у фокусуванні на відмінностях у тому, що було тоді і що є зараз, коли травма минула і людина перебуває у безпеці. Техніка дискримінації тригерів передбачає детальний аналіз того, які саме ситуації, люди, дії, запахи, звуки спричиняють повторні переживання травми та роботу по розірванню умовного зв'язку тригер-інтрузія, через усвідомлення того, що це є реакціями на пам'ять про подію, а не на реальність. Велику роль в дискримінації тригерів грає безпосередня експозиція до них – стикання в реальній ситуації за підтримки терапевта або близьких і переконування в тому, що вони не є загрозовими [5].

Усунення дисфункційної поведінки і стратегій сприйняття та інтерпретації реальності здійснюється шляхом обговорень, дискусій, сократівських діалогів та поведінкових експериментів, в ході яких клієнти переглядають та переконуються в неефективності старих способів світосприйняття та реагування.

Згідно з принципом, на якому ґрунтується цей вид терапії, для зміни поведінки необов'язково розуміти його психологічні причини. Мета її, головним чином, - формувати і зміцнювати здатність до адекватних дій, до придбання навичок, що дозволяють поліпшити самоконтроль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Український медичний часопис: (ПТСР: виявлення, допомога, методи власної психологічної безпеки) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/81920/posttravmatichnij-stresovij-rozlad-viyavlennya-persha-dopomoga-metodi-vlasnoi-psixologichnoi-bezpeki>
2. Українська спілка психотерапевтів: (що таке ПТСР) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://m.facebook.com/notes/українська-спілка-психотерапевтів-усп/що-таке-посттравматичний-стресовий-розлад-птср-/591977517565905/>
3. Вестбук Д., Кеннерлі Г., Кірк Дж. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію. – Львів: Свічадо, 2014. – 410с
4. Ehlers, A., Clark, D. M., Hackmann, A., Grey, N., Liness, S., Wild, J., McManus, F. (2010). Intensive cognitive therapy for PTSD: A feasibility study. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 38(04).
5. Ehlers, A., Clark, D. M., Hackmannb, A., McManusa, F., Fennellb, M. (2005) Cognitive therapy for post-traumatic stress disorder: development and evaluation. *Behaviour Research and Therapy*, 43.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ МЕРІЛІН МОНРО (НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЇ)

Городня О.Р., студент ЛДУБЖД,

Гуцуляк М.М., курсант ЛДУБЖД,

*Куций О.А., доцент кафедри практичної психології та педагогіки
ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук, доцент.*

Актуальність нашої роботи полягає у необхідності вдосконалення методів дослідження, а саме історичних, які мають потужних потенціал, але недостатньо реалізуються на практиці через брак досвіду їх застосування. Окрім цього, історія людства має численні факти унікальних та неповторних людей, що суттєво вплинули на цивілізацію. Дослідження психології таких постатей є перспективним напрямом наукових розробок, які сприяють

усвідомленню закономірностей, факторів та обставин, що визначають формування такого типу людей. Однією з таких постатей є американська кіноактриса, співачка, модель та секс-символ ХХ ст. Мерилін Монро, яка й досі впливає на Західну цивілізацію, але залишилась незрозумілою та невивченою.

Психологічну характеристику М. Монро обґрунтовано через здійснений контент-аналіз таких джерел: книга Мерилін Монро «Життя, розказане нею самою»; книга Софії Бенуа «Мерилін Монро. Життя у світі чоловіків»; книга Валерії Головської «Мерилін Монро. Життя і смерть»; книга Мішель Шнайдер «Останній сеанс Мерилін. Записки особистого психоаналітика»; книга РендіТарабореллі «Мерилін Монро. Таємне життя найвідомішої жінки у світі»; книга Катерини Мишаненко «Я Мерилін Монро. Історія мого життя»; документальний фільм «Історія про Мерилін Монро»; документальний фільм «Невідома Мерилін»; документальний фільм «Мерилін Монро. Я боюсь...»; стаття «біографія, новини, фото Мерилін»; досьє Мерилін Монро; біографічна стаття Мерилін Монро.

Окрім цього, опрацювання вказаних джерел здійснено через використання таких історичних методів психології як біографічний, автобіографічний, генеалогічний та аналіз продуктів діяльності.

Доцільно зазначити, що життя цієї постаті було досить насиченим, але в той самий час дуже важким, особливо дитинство. Ця особа прославилась та реалізувалась на екранах, але ніяк не в особистому житті. Маска, яку вона вдягала коли виходила перед камерами, поїдала її справжню. І з кожним разом всі неприємності, всі проблеми дитинства давили на Норму Джин, таким було її справжнє ім'я, все більше і більше.

Аналізуючи матеріал ми виокремили із знайдених джерел факти з дитинства, особистого життя актриси та її продукт діяльності, які окреслюють її подальшу поведінку та притаманні їй характеристики, а також обставини які повпливали на розвиок саме таких її особливостей.

Біографічний метод, дає змогу проаналізувати життєвий шлях людини, в процесі якого формується особистість, відбувається складний процес

становлення індивіда, його прилучення до суспільних норм, формування готовності до виконання різних рольових функцій, вироблення індивідуальних цінностей, світогляду, характеру і здібностей людини. Цей метод ми використали при аналізі таких джерел: книга Софії Бенуа «Мерилін Монро. Життя у світі чоловіків»; книга Валерії Головської «Мерилін Монро. Життя і смерть»; книга Мішель Шнайдер «Останній сеанс Мерилін. Записки особистого психоаналітика»; документальний фільм «Невідома Мерилін». В результаті застосування біографічного методу було знайдено наступне: дана постать пережила дві дитячі травми, хворобу матері, яка її покинула, а також спроби сексуального насилля актриси. Усі наступні ознаки, які були виявлені в її діяльності та в житті, усі характеристики, які спричиняли саме таку поведінку в певних ситуаціях та загалом характер цієї особистості можна трактувати, як наслідок цих дитячих травм.

Генеалогічний метод дає змогу скласти родовід та дослідити певні ознаки, які були притаманні родичам та передались за спадковістю. Основним джерелом аналізу була стаття «біографія, новини, фото Мерилін»; досьє Мерилін Монро; біографічна стаття Мерилін Монро та документальні фільми. Встановлено, що Мерилін Монро мала схильність до психічних розладів, її хронічна депресія та безсоння, зловживання психотропними речовинами, зміна станів є підтвердженням цьому.

На основі автобіографічного методу, який дає змогу проаналізувати життя Мерилін Монро за її власними характеристика стосовно себе, ми виокремили із опрацьованих джерел (книга Мерилін Монро «Життя, розказане нею самою»; книга Катерини Мишаненко «Я Мерилін Монро. Історія мого життя»; документальний фільм «Історія про Мерилін Монро»; документальний фільм «Мерилін Монро. Я боюсь...») наступне: Мерилін Монро стверджувала що не подобається собі (10 разів), «Я завжди відчувала, що мене не існує: єдина можливість бути для мене – це, напевно, бути кимсь іншим. Визначено, що у Монро були перепади настрою, причиною яких були психологічні травми з

дитинства, які дали поштовх до такої її характеристики про себе та таке ставлення.

Здійснивши аналіз продуктів діяльності ми виокремили наступне: Мерилін Монро було працелюбною, прагнула до вдосконалення, не знімала сценічного образу Мерилін Монро, на публіці була життєрадісною, комунікабельною. Також, вона була цілеспрямованою, але самокритичною, не задоволена собою, але прагнула до вдосконалення. У роботі їй заважала депресія та зміна настрою, що суттєво відображалось на її діяльності, але все ж воно наполегливо йшла до мети.

Висновок: застосовані історичні методи психології через їх поєднання з методом контент-аналізу дали змогу виокремити наступні головні риси М. Монро, що є основою її психологічної характеристики: пікнічний тип конституції тіла (широка грудина, кремезна фігура, кругла голова, вигнутий живіт). Цьому типу відповідає циклоїдний (циклотемічний) темперамент з індивідуальними особливостями, розташованими впродовж «дістетичної» шкали - від постійно підвищеного, веселого настрою у маніакальних суб'єктів до постійно зниженого, сумного, похмурого стану у депресивних індивідів, що й було характерно для обраної постаті. Циклоїдному типу властиві відповідність реакцій стимулам, відкритість, уміння з'єднатися з навколишнім середовищем, природність, м'якість та плавність рухів. Також притаманними характеристиками були: невпевненість, самокритичність, тривога, цікавість, бажання щось робити, внутрішня пустота, брак уваги, депресивність, замкнутість в собі, але демонстративно показувала радість на публіці, страждала безсонням, прагнення бути потрібною, гіпотетично можна припустити, що у неї проявлялась легка форма шизофренії. Переважно у всіх ситуаціях вона прикидалась, надягала маску, що у неї все гаразд, що насправді було зовсім не так. Окрім цього, за характеристиками рівня індивіда можна зазначити таке: тип будови тіла – пікнік, слабка нервова система, переважає інтровертованість, перевага правої півкулі, тип темпераменту – меланхолік, схильність до параноїдальної шизофренії, здатність до музики. Рівень

особистості може бути охарактеризований наступним чином: актриса з певною соціальною роллю(розігрує життєрадісну, дружелюбну, відкриту особистість, притаманна м'якість, уміння з'єднатися з навколишнім середовищем, плавність рухів), депресивність, самокритичність, тривога, більшою мірою переважає інтернальність, присутня працелюбність, невпевненість в собі, емоційність, тривожність, харизматичність, вразливість, цілеспрямована, самовдосконалення, не задоволення собою, прагнення уваги до себе, визнанні та підтримки. Рівень індивідуальності даної постаті не встановлений, він зосереджений на рівнях індивіда та особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Love, Marilyn (Неизвестная Мэрилин) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.youtube.com/watch?v=JF2DxvXBiM>
2. Досьє Мэрилин Монро [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.m-monroe.ru/dossier/dossier.html>
3. История о Мэрилин Монро. Документальный фильм [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: https://www.youtube.com/watch?v=HYfF_kdKtNk
4. Мерилін Монро, біографія, новости, фото [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.uznayvse.ru/znamenitosti/biografiya-merilin-monro.html>
5. Мерилін Монро [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.peoples.ru/art/cinema/actor/monroe/>
6. Мерилін Монро, біографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://24smi.org/celebrity/1019-merilin-monro.html>
7. Мерилін Монро. Життя та смерть [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.rulit.me/books/merilin-monro-zhizn-i-smert-read-356029-1.html>
8. Мерилін Монро. Життя у світі чоловіків [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://loveread.ec/view_global.php?id=47446

9. Мерилін Монро: таємне життя найвідомішої жінки у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.rulit.me/books/merilin-monro-tajnaya-zhizn-samoj-izvestnoj-zhenshchiny-v-mire-read-350995-1.html>

10. Мерилін Монро [Електронний ресурс] . – Режим доступу до джерела: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Мерілін_Монро

11. Мерилін Монро. Життя розказане нею самою [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.litmir.me/br/?b=225668>

12. Мэрилин Монро. "Я боюсь..." / Marilyn, dernieres seances (2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.youtube.com/watch?v=YypBIaINzWo>

13. Останній сеанс Мерилін. Записки особистого психоаналітика [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://loveread.ec/view_global.php?id=46678

14. Я Мерилін Монро. Історія мого життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.ereading.club/bookreader.php/1027696/Mishanenkova__Ya_Merilin_Monro._Istoriya_moej_zhizni.html

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИТЯЧИХ СТРАХІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПСИХОКОРЕКЦІЇ

Демкович Х.Б., студент ЛьвДУВС,

Карпенко Є.В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

ЛьвДУВС

Дослідження феномену страху є предметом зацікавленості великої кількості вчених-психологів із початку ХХ століття. У сучасній психологічній науці ця тема продовжує залишатися однією з найбільш актуальних, опрацьовуючись у межах усіх психотерапевтичних підходів. У епоху постмодерну страх ризомно поширюється не тільки на особистісному, але й на соціальному рівнях, торкаючись усіх сфер життя людини і суспільства. Будучи

базовою емоцією він спрямовується не лише на конкретні об'єкти, але й стосується екзистенційної тематики (страх смерті, самотності, відповідальності тощо). Зрештою, його функціонування простежується чи не на всіх етапах онтогенезу. Втім, саме в дитинстві (до юнацького віку) відбувається формування основоположних життєвих сценаріїв, у яких страх може відігравати одну з ключових ролей, детермінуючи виникнення та функціонування базового, внутрішнього та актуального конфліктів [3].

Учені відзначають тенденцію до зростання кількості дітей зі страхами, з якими тісно пов'язані хвилювання та почуття невпевненості в собі. Це призводить до проблем із самооцінкою та виникнення суттєвих перешкод в адаптації та самоактуалізації особистості. У зв'язку з цим робота з дитячими страхами набуває особливої актуальності не тільки в теоретичному, але й у прикладному аспектах.

Феномен страху по-різному тлумачиться в сучасних психотерапевтичних напрямках. Юрчук В.В. розглядає страх як афективно-почуттєву емоцію, яка виникає в обставинах превентивності-погрози-острахи за свою соціальну або ж біологічну екзистенцію як суб'єкта [6]. Таким чином, страх являє собою емоцію, яка виникає у відповідь на загрози фізичному чи соціальному існуванню людини і спрямована на джерело справжньої або уявної небезпеки. Під впливом страху індивід змінює свою поведінку. Страх у людини викликає депресивний стан, неспокій, прагнення уникнути неприємної ситуації, іноді паралізує її діяльність. Якщо джерело небезпеки є невизначеним або неусвідомленим, стан, що виникає, називається тривогою. Під впливом страху в людини виникають вегетативні дисфункції, що нерідко призводить до психосоматичних захворювань і розладів. Функціонуючи в системі інтерперсональної взаємодії між дитиною та референтними для неї людьми страх впливає на формування особистості, її Я-концепції. Він являє собою наслідок інтроекції відповідних батьківських сценаріїв, установок, заборон і драйверів, який детермінує деструктивні зміни не тільки поведінкового, але й когнітивного і афективного характеру. Тому реакції втечі, заціпеніння чи

захисної агресії, які притаманні індивіду при зустрічі зі страхом, часто-густо спостерігаються при різного роду адикціях, психосоматичних порушеннях, фобічних розладах, труднощах у міжособистісній взаємодії тощо [4].

Детермінанти виникнення страху локалізовані в сфері сімейної взаємодії. До них належить потурання, непослідовність у вихованні, негативне або занадто вимогливе ставлення до дитини, що породжує почуття тривоги і в подальшому формує ворожість до світу. Найбільш очевидна причина дитячих страхів – це травма (психічна, фізична), що мала місце в минулому. При цьому страх може набути як визначеного об'єктного, зовнішнього спрямування, так і екзистенційного, сценарного, внутрішнього. У першому випадку страх має усвідомлений, а в другому – несвідомий характер, що є ознакою тривоги. Ми також допускаємо, що сукупність постійно діючих психотравмуючих факторів (мікроподій) зумовлює появу невротичного почуття тривоги, тоді як значущі стресогенні чинники (макроподії) можуть породжувати як тривогу, так і страх. Однак, слід зазначити, що мікро- чи макроподії тільки до певної міри можуть детермінувати відповідні розлади. Значно більшу роль відіграють особливості базових емоційних установок батьків, що породжують певні сценарії життєздійснення і, відповідно, опрацювання різного роду травмуючих ситуацій. Інтроектуючись дітьми, вони значно більше впливають на появу страху чи тривоги, аніж самі по собі життєві події. Таким чином, ключовою детермінантою страху і тривоги постає специфіка інтерпретації, а не тільки характер, сила і тривалість дії подразника.

Класичним прикладом зародження страху у відповідь на екзогенні чинники є боязнь певних тварин. Досить показовим у цьому контексті є лабораторний експеримент з «малюком Альбертом» проведений ще Дж. Уотсоном. У сучасних життєвих реаліях батьки іноді дозволяють собі залякувати малюка казковими персонажами, внаслідок чого дитина може боятися залишатися на самоті або в темряві. Таким чином формування страхів відбувається через загальну тривожність найближчого оточення, яке транслює дитині величезну кількість заборон і установку на невдачу. Мами і бабусі часто

застерігають дітей фразами: «обережно! впадеш, поранишся, зламаєш ногу». З таких фраз дитина, зазвичай, сприймає тільки другу частину. Вона ще не зовсім розуміє, від чого її застерігають, але її наповнює почуття тривоги, яке може перерости в стійкі страхи. Надмірно емоційне обговорення дорослими різних подій і стихійних лих, акцентування уваги на тому, що небезпека може підстерігати на кожному кроці також не залишається без уваги дітей і є плідним ґрунтом для страхів.

Аналіз літератури дає можливість констатувати значну різноманітність дитячих страхів. До того ж добре розвинута фантазія дитини може перешкоджати батькам ідентифікувати її страхи. Втім всі дитячі страхи можна розділити на нормальні й патологічні. До перших належать ті, виникнення яких фіксується на певному етапі онтогенезу, і які з часом втрачають свою руйнівну силу, а до других – генералізовані невротичні почуття, що знижують адаптивні можливості організму.

Одним із ефективних методів психокорекції є казка. Завдяки власній метафоричності вона дозволяє обійти цензуру свідомості полегшуючи психологові роботу зі страхом чи тривогою. Адже дитині не нав'язують свою думку, не вчать, як правильно діяти в тій чи іншій ситуації. Діти, слухаючи, складаючи і програючи казки, самі можуть відчувати на собі ситуацію, яка сталася з головним героєм і зрозуміти, як йому правильно вчинити. Для дошкільника створюються шляхи прийняття правильного рішення і власного вибору розв'язання своєї проблеми. Дитина через переживання почуттів героя розуміє, як можна позбутися свого власного страху [1].

Працюючи з казками, психологи та педагоги використовують різні форми подачі матеріалу (розповідання і складання казок, лялькотерапія, імідж-терапія, постановка казок на сцені і в пісочниці тощо), тобто мова йде про використання засобів комплексної казкотерапії.

А. Гнезділов вважає, що володіючи схильністю до ідентифікації себе з героями казок, мультфільмів, історій діти легко можуть обрати для перевтілення будь-який персонаж. У зв'язку з цим їм пропонується низка

аксесуарів (накидки, корони, капелюхи, іграшкові шпаги, мечі, кошики, хустинки, віяла, прикраси, тканини) для того, щоб вони, одягаючись перед дзеркалом «створили» свій образ. Коли дитина підбере собі казковий костюм, можна запросити її до великого «Казкового дзеркала». Змінюючи образ, психолог може змінити характер, стиль поведінки і спілкування дитини, спонукати дитину до подолання власних страхів.

Цікавою та досить ефективною є методика «Придумай завершення казки». Дітям пропонується завершити казку за таким початком: «Жили-були хлопчик і дівчинка, які найбільше боялися... Одного разу вони потрапили в страшний ліс. І раптом на їхньому шляху ... ». В кінці роботи діти починають розуміти, що казкові персонажі – уявні і їх можна зробити такими, якими ти сам хочеш, тобто добрими смішними, веселими [5, с. 55].

Висновки. Дитячий страх – це реакція на певну небезпечну ситуацію в житті дитини, реальну або вигадану. Деякі страхи є віковими і нормальними на певному етапі онтогенезу, інші ж зумовлюють виникнення невротичного почуття страху і тривоги. Часто вони формуються під зовнішнім впливом: постійно діючих незначних психотравмуючих факторів (мікроподій) та значущих стресогенних чинників (макроподій). Їх виникненню сприяють не тільки екзогенні чинники, але й усталені в сім'ї базові емоційні установки.

Психокорекція казкою і грою дозволяє відносно легко експлікувати й утилізувати дитячі страхи. Працюючи на метафоричному рівні, вони легко обходять цензуру свідомості й сприяють звільненню від невротичних почуттів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Основы сказкотерапии / Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб: Речь, 2006. – 171 с.
2. Изард К.Э. Психология эмоций / К.Э. Изард. – Перевод с англ. – СПб: Питер, 2000. – 464 с.
3. Карпенко Є. Самоактуалізація і адаптація: від конфронтації до кооперації монографія / Євген Карпенко. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2013. – 272 с.

4. Ходаківський Є.І. Психологія управління / Є.І. Ходаківський, Ю.В. Богоявленська, Т.П. Грабар. – Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 664 с
5. Шалімова Л.Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят / Л.Л. Шалімова. – Х: Ранок, 2012. – 160 с.
6. Юрчук В.В. Современный словарь по психологии / В.В. Юрчук. – Мн: Элайда, 2000. – 704 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ КОКО ШАНЕЛЬ (НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЇ)

Лелик Х., студент ЛДУБЖД,

Куций О.А., доцент кафедри практичної психології та педагогіки

ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук, доцент.

Актуальність роботи полягає у вдосконаленні методів дослідження, такі як історичні, які мають сильний потенціал, але не повністю реалізуються на практиці із-за недостатності навиків їх застосування. Окрім цього, історія людства має багато фактів про унікальних та неповторних людей, що сильно вплинули на цивілізацію.

Однією із таких постатей є Коко Шанель. Вивчення життєвого і творчого шляху видатної особистості Коко Шанель – є досить актуальною темою, адже історія простої дівчинки із бідної сім'ї, що перетворила світ моди, захоплює і вражає вже не одне покоління.

Габріель Бонер Шанель – була провідною французькою кутюр'є, чий модернізм був натхненний чоловічою модою, яка включала в себе дорогу простоту, що і зробило її знаменитою фігурою в історії моди ХХ сторіччя.

Про цю жінку ще до сьогодні пишуть книги, дизайнери досі надихаються її творіннями, бренд Chanel процвітає, а жінки до цих пір носять фасони, придумані великою Коко. Період її діяльності є одним із найцікавіших історій у Франції.

Жінка – легенда, жінка – епоха, котра назавжди перевернула світ моди завдяки своїй мужності, витримці та бажанням підкорити людство. Вона на прикладі свого життя вдало донесла ідеал жінки, що проявляється у елегантності, вишуканості не лише одягаючись, а й тримаючи свою позицію у суспільстві.

Ця юна постать є чудовим прикладом сильної, розумної жінки, котра саме цими якостями надихала весь світ і до тепер про неї «говорять».

Психологічну характеристику про Коко Шанель, обґрунтовано через здійснений контент-аналіз таких джерел: Анрі Гідель «Коко Шанель», Марсель Едріх «Загадкова Коко Шанель», Клод Делей «Самотня Chanel», Карен Карбо «Коко Шанель. Шик і елегантність назавжди», «Коко Шанель. Життя розказане нею самою», Поліна Булат «Історія успіху видатної Коко Шанель», Євген Белянкін «Доля і любов Коко Шанель», Мішаненкова Е.А. «Коко Шанель. У жінок немає друзів», Софія Бенуа «Коко Шанель. Я і мої чоловіки», Микола Надеждін «Коко Шанель», Е.А. Мішаненкова «Я – Коко Шанель».

Окрім цього на основі застосування історичних методів у психології, таких як: біографічний та автобіографічний здійснений аналіз історичних джерел.

Важливо зазначити, що життя цієї постаті, а особливо дитинство не було легким. Вона підкорила світ моди і усіх захопила своєю простотою та вишуканістю, що в край важко знайти.

Аналізуючи історичні джерела я знайшла цікаву інформацію про дану особу, а саме: її дитинство, особисте життя та провідна діяльність, що яскраво показують в подальшому її поведінку та притаманні їй характеристики.

В результаті застосування біографічного методу і аналіз вище згаданих джерел свідчить про те, що Габріель народилася 19 серпня 1883 року у Франції, жила не в найкращих умовах, що тривало аж до її юності. Мати часто хворіла або пропадала невідомо на декілька днів, батько Альберт також не опікувався своїми дітьми і не був офіційним чоловіком Жанни. Відповідно, коли народилася Габріель і відбувалося хрещення тендітної дівчинки батька поруч не було. У їхній сім'ї було п'ятеро дітей, Габріель з'явилася на світ другою

дитиною. Вона добре спілкувала із своєю старшою сестрою Джулією, також у неї були подруги. Дана інформація повторялася 4 рази.

Вже у юну пору життя Габріель виявляла свою незалежність і норовливість в поведінці. Скаже мати: «Піди пограй з братом і сестрою» - вона проводить їх метрів за півсотні, а потім відірветься від них і піде своєю стежкою.

У 12 дівчинку із її сестрами забрали до дитячого монастиря. І до них ніхто не приходив з батьків. Цитата Габріель: «Я сама пізнала, що це таке! У дванадцять років у мене забрали все. Я відчувала, що я померла». Вона у монастирі писала легенди про батька, про те що чекає їхньої зустрічі. Габріель завжди хотіла змінити форму у монастирі, бо вона була не зручною, але шити у неї не виходило. Дана інформація зазначається ще у 3 джерелах, які я досліджувала.

Отож, виходячи з цього Габріель сильно переживала через відсутність батьків, так звана криза втрати; вона втратила довіру до батьків, коли вони віддали її до монастиря, але можна затвердити, що саме такі події життя і зробили дівчинку сильнішою, незалежною.

Також за допомогою біографічного методу я проаналізувала любовні романи Габріель за допомогою таких джерел: Клод Делей «Самотня Chanel», Євген Белянкін «Доля і любов Коко Шанель», Мішаненкова Е.А. «Коко Шанель. У жінок немає друзів», Софія Бенуа «Коко Шанель. Я і мої чоловіки».

За допомогою автобіографічного методу і аналізу таких джерел: Е.А. Мішаненкова «Я – Коко Шанель», «Коко Шанель. Життя розказане нею самою» я дослідила, що Коко Шанель була ув'язнена під час Другої світової війни, деякий період була співачкою разом із своєю подругою Антуанетою, не любила діамантів. Шанель в старості зізналася: «Не було б Місі, я так і померла б повною ідіоткою». Місі – це подруга, що познайомила Габріель із багатьма видатними людьми після смерті Боя.

Вона часто говорила, що: «Мені завжди доводилося вибирати між чоловіками і моєю роботою. І я завжди вибирала роботу, тому що без неї я

просто Габріель, а з нею – Коко Шанель, єдина і неповторна». Цитати зустрічаються у 8 джерелах. Аналізуючи цю фразу я вважаю, що робота дарувала їй щастя, опіку і ту ж любов, котрої вона не отримала від батьків.

Щодо батьків висвітлено у книзі «Коко Шанель. Життя розказане нею самою». Вона поділилася своїми переживаннями: «Дитячі образи найсильніші і пам'ятаються найдовше усіх, тому що діти ображаються серцем, а дорослі розумом. Розум може перемогти образу, серце – ні, на ньому залишаються шрами, які не розгладиш, як складки на тканині».

«Із дитинства я добре пам'ятаю батька і погано маму. Не пам'ятаю або не хочу пам'ятати? Швидше друге».

В період дитинства Габріель зазнала сильного потрясіння, але на мою думку, є одне хороше батькове слово, котре йшло поруч із нею до самої смерті. Сама вона стверджувала, що це батько назвав її Коко. Він не був присутній при її хрещенні, і вибір імені йому не сподобався. «Батько до смерті боявся, що мене будуть називати Габі, - розповідала Шанель. - Він називав мене «маленька Коко». Йому не подобалося ім'я Габріель – чи не він його вибрав. Незабаром «маленька» зникло, і я стала просто Коко. Це смішно, я б дуже хотіла позбутися від цього імені, але мені так це ніколи і не вдається». Маленька Коко – *Petit Coko*, що означає «курча», і правда, чому б батькові не назвати так улюблену доньку. Дана інформація ще описується у 3 джерелах.

Із джерел відомо, що Коко Шанель померла 10 січня 1971 року у Рітце. Незадовго до смерті вона сказала: «Якщо я буду вмирати, відвезіть мене до Швейцарії. Посадіть в автомобіль між собою. Якщо вас запитають на кордоні, скажіть: «це Мадемуазель Шанель, вона впала в дитинство, не зважайте на неї уваги»».

Отже, велика леді моди стала жертвою свого дитинства, але героїнею своєї країни і усього світу. Вона та постать, котру будь пам'ятати і любити завжди.

Висновок: у результаті застосування історичних методів до знайдених джерел було знайдене наступне: дана постать пережила кризу втрати батьків, мати померла, коли Габріель була 12 років, а батько покинув її; перебування у

монастирі та не щасливе кохання протягом життя. Усі ці ознаки, котрі були виявлені в її діяльності та у житті, усі ситуації, які спричинили саме таку поведінку в певних ситуаціях та загалом характер цієї особистості можна трактувати, як наслідок дитячих травм. Якщо характеризувати Коко Шанель за трьома рівнями, то ми отримаємо наступне: рівень індивіда: стать – жіноча, будова тіла – високого зросту, вузька талія, сильна нервова система, переважає екстравертованість, переважає права півкуля головного мозку – творче мислення, креативність, тип темпераменту – холерик змішаний з флегматиком, притаманні задатки до музики, вразлива. Рівень особистості: особистість толерантна, комунікабельна, наполеглива, рішуча, впевнена в собі, її притаманне почуття гумору, притаманний нонконформізм, тобто завжди зробить все по-своєму, вперта у своїх домаганнях. Рівень індивідуальності: людина, що прагне до самореалізації і постійного самовдосконалення, відома постать і приклад мужності та елегантності для усіх жінок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анрі Гідель «Коко Шанель». Єксмо, 2010.-448 с.;
2. Марсель Едріх «Загадкова Коко Шанель». ЛитРес, 2012.-390 с.;
3. Клод Делей «Самотня Chanel». Слово/Slovo, 2010.-312 с.;
4. Карен Карбо «Коко Шанель. Шик і елегантність назавжди». Питер, 2010.-240 с.;
5. «Коко Шанель. Життя розказане нею самою». М. Яуза-прес ООО, 2014.-320 с.;
6. Євген Белянкін «Доля і любов Коко Шанель». Звонниця-МГ, 2006.-288 с.;
7. Мішаненкова Е.А. «Коко Шанель. У жінок немає друзів», АСТ. 2015.-288 с.;
8. Софія Бенуа «Коко Шанель. Я і мої чоловіки». Алгоритм, 2013.-272 с.;
9. Микола Надєждін «Коко Шанель». Астрель, 2010.-230 с.;
10. Е.А. Мішаненкова «Я – Коко Шанель». АСТ, 2013.-224 с.;

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЖАННИ Д'АРК (НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЇ)

Маковецька М.М., студент ЛДУБЖД

Стельмах О.В., викладач кафедри практичної психології та педагогіки

ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю аналізу історичних методів дослідження, які мають в собі великий потенціал, проте не вистачає досвіду для їх застосування на практиці. Історії всього людства відомі факти про безліч видатних та унікальних постатей, які змінили хід розвитку цивілізації. Дослідження таких постатей через призму психології дає змогу з'ясувати певні закономірності та обставини, що визначають тип формування таких людей. Однією з таких особистостей є проста і зовсім юна дівчина, героїня французького народу, що врятувала від англійських загарбників свою рідну Францію в часи Столітньої війни, та історія життя якої цікавить і захоплює людей вже не одне сторіччя.

Психологічну характеристику Жанни д'Арк детально обґрунтовано через здійснений нами контент-аналіз таких джерел: книга Володимира Райцеса «Жанна д'Арк. Факти, легенди, гіпотези»; книга Роберта Перну та Марі-Веронік Клен «Жанна д'Арк»; книга Іллі Бузукашвілі «Жанна д'Арк. Людина без кордонів»; документальний фільм «Суперечлива історія Жанни д'Арк»; історична стаття Володимира Лук'янюка «Жанна д'Арк - Орлеанська діва» (біографічний метод); книга Фредді Ромма «Жанна д'Арк. Загадки Орлеанської діви»; стаття Тетяни Шевченко «Жанна д'Арк: очима медиків, церкви та історії»; монографія Роберта Каратіні «Жанна д'Арк: від Домремі до Орлеана»; документальний фільм «Жанна д'Арк – національна героїня Франції» (генеалогічний метод).

Опрацювання цих джерел здійснено за допомогою використання таких історичних методів психології, як біографічний та генеалогічний.

Особливістю біографічного методу є те, що він дає змогу проаналізувати життєвий шлях людини, в його процесі формується особистість та відбувається

становлення індивіда, а також прилучення до суспільних норм, формування готовності до виконання різних рольових функцій, характеру і здібностей людини, світогляду, вироблення індивідуальних цінностей. В результаті використання біографічного методу були з'ясовані наступні факти [7; 8; 9; 10]: Жанна д'Арк була релігійною людиною з багатодітної сім'ї, яка виконувала свою місію («волю Бога») та запалила вогонь в серцях людей. Дівчина мала багато друзів, дитинство було важким через постійну зміну місця проживання (внаслідок війни). Протягом свого короткого життя Жанна д'Арк була захоплена дуже сильним бажанням допомогти іншим людям. Інтелект героїні формувався під впливом народних релігійно - містичних уявлень, оскільки в народі існувало пророцтво у якому вказувалося, що Францію загубить жінка, а врятує Діва. А наша героїня ніколи не називала себе по прізвищу д'Арк, а завжди говорила про себе, що вона Жанна Діва. Люди вірили в це пророцтво, адже воно побудоване на християнських принципах, що було характерно для цієї епохи. Після однієї невдало проведеної битви Жанна потрапила в полон до англійців та намагалася там вчинити спробу самогубства, бо не хотіла бачити як страждає в неволі її народ. Під час перебування в полоні дівчина також зазнавала знущань та насильства від англійських солдат, які охороняли її. Усі ці характеристики, які спричинили саме таку її поведінку можна трактувати як наслідки важкого дитинства та нелегких випробувань, які випали на її долю [1; 2; 6].

У своїй роботі також ми використовували генеалогічний метод, який ґрунтується на з'ясуванні споріднених зв'язків (родоводу) і простежуванні ознаки серед усіх родичів, та використанні інформації про родичів першого ступеня спорідненості. Так, було встановлено, що Жанна д'Арк страждала синдромом Морріса. Це захворювання проходить на генетичному рівні. За описами біографів жінка з таким діагнозом володіє незвичайною фізичною силою, причому зовні вона може залишатися дуже привабливою, стрункою, високою і ставною. Крім повної відсутності волосяного покриву на тілі, одним із симптомів захворювання вважається схильність хворих до перевдягання в

чоловічий одяг. До всього іншого варто додати, що в екстремальних ситуаціях жінки з синдромом Морріса проявляють просто фантастичний героїзм, про що свідчать вчинки Жанни д'Арк [11; 12].

Досліджуючи сім'ю Жанни ми виокремили таку особливість: батько Жанни в ранньому віці також брав участь в багатьох битвах, та її брати Жан і П'єр теж займалися військовою справою, що свідчить про передачу військової майстерності їй від батька та братів. Крім цього, всі діти із цієї сім'ї, а їх було п'ятеро, померли в ранньому віці [3; 4; 5].

На основі проаналізованого матеріалу можна зробити наступні висновки: застосовані історичні методи психології поєднуючись із контент-аналізом дали змогу виокремити певні головні риси Жанни д'Арк, що складає основу її психологічної характеристики. До них можна віднести: екстравертованість (на що вказує безліч друзів), їй притаманний такий задаток, як досконале володіння військовим мистецтвом (верхова їзда та володіння зброєю), хороша пам'ять, адже дівчина знала декілька мов та з легкістю запам'ятовувала зовнішність людей та сни і могла відтворити або пояснити це. За соціальним статусом вона жінка-воїн, пластична - схильна до змін, по відношенню до себе - в неї є почуття власної гідності, по відношенню до своєї діяльності вона старанна, цілеспрямована, сумлінно ставиться до свого обов'язку (коронація Карла). Під час спілкування з іншими людьми вона поводи́ла себе спокійно, поважала думки інших людей, але коли мова йшла про захист рідної країни, то могла поводити себе агресивно в певних ситуаціях (по відношенню до ворогів: англійців – загарбників). Комбінацією стійких рис є: цілеспрямованість, працьовитість, наполегливість, креативність, балакучість і водночас скромність, відкритість та комунікабельність. Дівчина прагнула до здійснення волі Бога та на основі цього самореалізації себе у військовому мистецтві, вірила в себе, мала чітко визначену ціль і йшла до неї.

Отже, Жанна д'Арк є чудовим прикладом патріотизму, мужності, витривалості і сили духу для наслідування, адже не кожному чоловікові в наш час властиві такі риси (якості).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агалаков Д. Принцеса крові. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://fictionbook.ru/author/dmitriyi_agalakov/princessa_krovi/read_online.html
2. Андрєєва Ю. Двійник Жанни д'Арк. [Електронний ресурс].-Режим доступу до джерела: http://samlib.ru/a/andreewa_j_i/andreeva_yuliya_dvoynik_zhannyi_de_ark.shtml
3. Бузукашвили И. Жанна Дарк. Человек без границ. - 2007.- №3. - с. 25
4. Дубинянская Я. Символ : Жанна Дарк: кто меня любит - за мной!// Личности. - 2009. - № 3.- С.74-93.
5. Доценко Л. Зірка Столітньої війни \ \ Історія для допитливих.[Електронний ресурс].- Режим доступу до джерела: http://uchitelska.at.ua/publ/predmetni_tizhni/tizhden_istoriji/cikava_istorija_zhanna_d_ark_zirka_stolitnoji_vijni/33-1-0-1497— 2012. — № 2(14).
6. Жанна д'Арк - национальная героиня Франции. Документальный фильм [Електронний ресурс].- Режим доступу до джерела: <https://www.youtube.com/watch?v=JoMGAruarBQ>
7. Лук'янюк В. Жанна д'Арк – Орлеанська Діва. [Електронний ресурс].-Режим доступу до джерела: <http://www.jnsm.com.ua/cgibin/m/tm.pl?Month=05&Day=07&a=N>
8. Левандовский А. Жанна Дарк / 3-е издание. - Москва: Молодая гвардия. 2009. - 240с.
9. Перну Р., Клэн М.-В. Жанна Дарк: [Пер. с фр. / Предиси и коммент. Н.И. Басовской]. - М.: Изд. Группа «Прогресс»; 1992.- 524с.
10. Райцес В.И. Жанна д'Арк: факты, легенды, гипотезы .-Л.-2003.- 254с.
11. Суперечлива історія Жанни д'Арк.Документальный фильм [Електронний ресурс].- Режим доступу до джерела: <https://www.youtube.com/watch?v=GuMN2TYbE3A>

12. Фредди Ромм. Жанна Д'Арк. Загадки Орлеанської дєвы. - Москва: Энас., 2008.- 98с.

13. Шевченко Т. Жанна д'Арк: Хто мене любить – за мною!. [Електронний ресурс].- Режим доступу до джерела: <http://www.religion.in.ua/main/history / 10139 -zhanna-dark-ochima-medikiv-cerkvi-ta-istorikiv.html>

ПОТРЕБИ ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВНИЙ СТИМУЛ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Томин Т.М., студент ЛьвДУВС,

Борисюк О.М., старший викладач кафедри психології управління ЛьвДУВС

Потреба – це стан нужди в матеріальних об'єктах, людях чи певно визначених соціальних факторах людської життєдіяльності, без яких даний індивід не може існувати. Вона є основним джерелом активності людини і тварини.

Потреба може відображати не тільки зовнішню, об'єктивну необхідність, а й внутрішню, суб'єктивну. Доволі велике число психологів розглядають потребу як стан, а особливо – як стан напруги (І. А. Джидарьян, В. Н. Мясищев, П. А. Рудик). Вся діяльність людини направлена на те, щоб задовольнити її різноманітні потреби. І якщо потреба довго не задовольняється, то напруга може перерости в психічну напругу [1].

Потреби людини можуть бути різними на різних етапах її життя, але частина з них залишаються незмінними: це базові фізіологічні потреби, без задоволення яких неможливе біологічне існування індивіда. Потреби – джерело активності живих істот. Із всіх живих організмів на Землі найбільше потреб є у людини.

Прояв активності людини, а відповідно її життєдіяльності і цілеспрямованої діяльності напряду залежить від наявності певної потреби, яка вимагає задоволення.

Потреби людини знаходять відображення в найбільш стійких і життєво важливих залежностях організму і середовища, а система потреб людини

формується під дією наступних факторів: соціальних умов життя людей, рівня розвитку виробництва та науково-технічного прогресу.

Потреби людини в психології пояснюють як динамічно-активні стани особистості, які складають основу її мотиваційної сфери. А так як в процесі діяльності людини відбувається не тільки розвиток особистості, а й зміни оточуючого середовища, потреби грають роль рушійної сили його розвитку [2]. Як говорив Б. І. Додонов: «Потреба – це і вимога від себе певно визначеної виробничої діяльності» [1].

Потреби відзначаються пасивно-активним характером, тобто з однієї сторони вони обумовлені біологічною природою людини і дефіцитом певних умов, а з іншої – вони детермінують активність суб'єкта на подолання цього дефіциту. У потребах, які формують поведінку і діяльність людини, а також у похідних від них мотивах, інтересах, бажаннях, прагненнях, потягах і ціннісних орієнтаціях полягає основа поведінки особистості [2].

Потреби завжди пов'язані з наявністю почуття незадоволеності у людини, яке обумовлене дефіцитом того, що потребується. Вони визначають вибірковість сприйняття світу, фіксуючи увагу людини на тих об'єктах, які можуть цю потребу задовільнити. Наявність потреби супроводжується емоціями: спочатку, по мірі наростання потреби – негативними, а після – у випадку її задоволення – позитивними. Кількість потреб збільшується в процесі філогенезу та онтогенезу.

Незадоволені потреби, нереалізовані наміри можуть призводити до нервово-психічних розладів, якщо людина не змогла використати фізіологічні та психологічні механізми саморегуляції.

Шлях, який проходить розвиток людських потреб починається з того, що людина діє для задоволення своїх елементарних, актуальних потреб, а далі процес цей повертається: людина задовольняє свої актуальні потреби, щоб діяти заради досягнення цілей, які відображають її вищі потреби. Поки потреба не задоволена, вона активує діяльність і впливає на неї. При цьому діяльність

не стільки "штовхається зсередини", скільки залучається ззовні можливістю задоволення.

А. Маслоу створив ієрархію потреб, головними принципами якої є наступні:

- задоволені потреби не мотивують людей;
- якщо потреби не задовільняються, то вони змушують людину діяти;
- зазвичай людина одночасно відчуває декілька різних потреб;
- після задоволення потреб нижчого рівня на людину починають впливати потреби вищого рівня;
- коли одна потреба задовільняється, то на її місце з'являється інша [3].

Теорія А. Маслоу визначає п'ять основних ступенів ієрархії людських потреб, які побудовані за принципом "важливості", починаючи з нижнього рівня – біогенні потреби, до верхнього рівня – психогенні потреби.

У своїй концепції Девід МакКлелланд розглядає три основні групи потреб: влади, успіху, причетності. М.І. Туган-Барановський виокремив п'ять груп потреб людини: фізіологічні, статеві, симптоматичні інстинктивні, альтруїстичні, потреби, що ґрунтуються на практичних інтересах. Таким чином, видно, що майже одні й ті ж потреби перемішуються між собою в залежності від способу і автора їх класифікації.

Необхідно зауважити, що в житті не існує тієї межі, що відокремлює одну потребу від іншої – існує перетин цих рівнів, – тому що жодної потреби неможливо задовольнити повністю, стовідсотково.

Отже, потреба – це нужда людини в тому, що складає необхідну умову її існування. Прояв активності людини, а відповідно її життєдіяльності і цілеспрямованої діяльності напряду залежить від наявності певної потреби, яка вимагає задоволення. В процесі ускладнення зовнішнього середовища наші потреби змінюються та розширюються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій – К.: „Центр навчальної літератури”, 2009. – 1007 с.
2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб: Питер, 2006. – 512 с.
3. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб.: Питер, 2013. – 352 с.

III. Міждисциплінарні аспекти психології.

МАКІАВЕЛЛІЗМ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Годій Л.В., курсант ЛДУБЖД,

Сірко Р.І., заступник начальника кафедри практичної психології та педагогіки ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук, доцент.

У зв'язку з тенденціями розвитку сучасного суспільства, усе частіше людство використовує психологічні маніпуляції як засіб приховуваного впливу на психіку особистості. Це явище зустрічається у всіх сферах життя людини та в різних видах її діяльності. Саме тому вивчення маніпулювання як соціально-психологічного феномену, а саме його механізми, властивості, умови використання та способи уникнення, є актуальним та важливим для створення цілісного та гармонійного суспільства. Слід зазначити, що кожна людина в тій чи іншій мірі здатна до маніпулювання, проте чи вона його використовує в повсякденному житті, це вже інше питання.

Термін «макіавеллізм» уперше почали застосовувати в політології для визначення виду державної політики, заснованої на насильстві й різноманітних тактиках маніпулювання людьми. Проте це поняття в різних словниках трактується по-своєму. Наприклад у тлумачному, **макіавеллізм - це** державна політика, що не зупиняється перед жодними засобами боротьби (обманом, зрадою, убивствами) для досягнення своєї мети [1]. У політологічному словнику цей термін визначається як різновид політичної поведінки, який передбачає можливість використання будь-яких методів і засобів задля досягнення й утримання політичної влади [2]. У словнику соціально-психологічних понять термін означає свідоме і цілеспрямоване маніпулювання іншими людьми за допомогою обману, хитрощів, шахрайства й зради, які нібито припустимі і виправдані із збільшенням влади й контролю одних людей над поведінкою інших [3].

Макіавеллізм як явище вивчали й досліджували такі зарубіжні й вітчизняні вчені: В. Знаков, Р. Крісті, Ф. Гейз, Г. Шиллер, А. Добрович, О. Сидоренко,

В. Сагатовський, П. Таранов, О. Доценко, Р. Гарифуллін, Є. Ільїн, Р. Хлодовський, С. Богомаз, О. Каракулова, П. Хайлі. А. Русліна, А. Некрасова, С. Биков, В. Марченко та ін..

Термін «макіавеллізм» походить від імені Нікколо Макіавеллі, італійського державного мислителя та письменника. Він автор трактату «Державець», опублікованого в 1531 році. Макіавеллі розумів політику як боротьбу за досягнення та збереження влади. Автор стверджував, що обов'язок у політиці — це лише отримання бажаних результатів будь-якими методами, в тому числі й аморальними засобами.

Р.І. Хлодовський вивчав трактат Макіавеллі й акцентував свою увагу на понятті патріотизму автора. Він проявляється в тому, що всі ці маніпулятивні стратегії можуть використовувати не тільки для задоволення власних інтересів і потреб, але й для досягнення більш важливих соціальних цілей. Наприклад для допомоги іншим за рахунок макіавеллістичних маніпуляцій із свідомим, досить таки високим ризиком власне для самого маніпулятора [5].

У 70-х роках минулого століття у психологічній науці поняття стали вперше використовувати американські психологи Р. Крісті та Ф. Гейз. Проаналізувавши трактат, вони описали найважливіші погляди та принципи автора. Трохи пізніше вони створили методику для діагностики макіавеллізму як стійкої риси особистості. Дослідники зазначали, макіавеллізм - це психологічний синдром, який передбачає поєднання мотиваційних, поведінкових, а також когнітивних аспектів. Проблема даного синдрому полягає в тому, що маніпулятор не бачить нічого поганого в своєму бажанні керувати людьми в особистих цілях, використовувати їх за допомогою хитрощів і різних психологічних прийомів [6].

Саме поняття “макіавеллізм” включає такі три фактори:

1) поведінка – передбачає використання маніпуляції у процесі міжособистісного спілкування. Важливо зазначити, що макіавелліст діє завжди свідомо з метою досягнення для себе вигоди, використовуючи різноманітні техніки обману;

2) ставлення – розкриває цинічне сприймання людей як слабких і залежних. Макіавеллісти ставляться до інших людей з підозрою, емоційно відчужено, важливим вважаючи лише власну вигоду, яку можуть отримати в перспективі. Отже, партнер виступає для макіавелліста як допоміжний інструмент, завдяки якому можна досягти задуманих результатів;

3) нехтування – недотримання норм суспільної моралі, коли вона перешкоджає отримати бажаний результат.

Неабияке значення у сучасній психології набули дослідження В.Знакова щодо вивчення поняття макіавеллізму. Саме він першим переклав методичку діагностики макіавеллізму Р. Крісті та Ф. Гейс. На думку В. Знакова, макіавелліст – це “суб’єкт, який маніпулює іншими на основі кредо, певних життєвих принципів, які є виправданням маніпулятивної поведінки” [6].

В. Знаков запропонував розмежувати поняття “макіавелліст” і “маніпулятор” за двома критеріями:

1) макіавелліст не відчуває докорів сумління з приводу маніпулятивних дій, оскільки вважає, що маніпулювання відповідає природі людини, у той час як маніпулятор відчуває докори сумління;

2) макіавелліст діє завжди усвідомлено заради своєї вигоди, маніпулятор – не завжди усвідомлено і не завжди заради власної вигоди, деколи з метою захисту власного внутрішнього світу [7].

Отже, основними психологічними складовими макіавеллізму як психологічного феномену є:

1) впевненість суб’єкта в тому, що при міжособистісному спілкуванні можна й потрібно маніпулювати;

2) навички та вміння маніпуляції, що включають здатність переконувати інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2010. – 576 с.

2. Политологический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/2427088/page:14/>
3. Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973. — Стор. 602.
4. Словник соціально-психологічних понять [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://stud.com.ua/15775/psihologiya/slovník_sotsialno_psihologichnih_ponyat
5. Хлодовский Р. И. Никколо Макиавелли // История всемирной литературы: В 9 томах. СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. М., 1985.
6. Шейнов В. П. Психология манипулирования / В. П. Шейнов. – Минск Харвест, 2009. – 704 с.

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЕЦЬ І ВОЇН: ПО РІЗНІ БОКИ ВІЙНИ

*Зеленков В.М., курсант НАСВ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
Неурова А. Б., старший викладач кафедри МПЗ діяльності військ,
кандидат психологічних наук*

Ми називаємо їх героями, «сталевими людьми», «кіборгами». А вони щодня проходять надлюдські випробування в готовності пожертвувати найдорожчим – життям. Хто вони? Надлюди? «Чоловіки мудрості»? Що приховує посмішка людини, яка пережила пекло війни? Як учасник бойових дій в зоні Антитерористичної операції, я з власного досвіду спробую дати відповідь на ці запитання.

«Знайомство» людини з війною має декілька стадій. Перша – це адаптація до умов проведення бойових дій. Під час неї значно посилюється вплив стресових чинників на психіку людини. Організм вчиться виживати в умовах, які з легкістю можна назвати «екстремальними»: в сирих окопах, при дефіциті часу, постійному шумі, максимальному напруженні. Проте це ще не найгірше. Значно складніші речі відбуваються з нашою психікою:

По-перше, на плечі кожного лягає відповідальність за прийняття рішення. Часто, в умовах дефіциту часу та відсутності повної картини того, що

відбувається навколо. Ти розумієш, що ціна помилки – життя. І не лише твоє, а й усього підрозділу, яким ти керуєш.

По-друге, ми стикаємося з речами, на які не можемо вплинути. Це смерть товаришів, їх поранення. Ти підсвідомо починаєш звинувачувати себе, подумки розглядаєш сотні варіантів розвитку подій. Життя перестає йти, ти застрягаєш на певному його етапі.

Потім ми звикаємо до цього. Смерті, постріли, кров, напруження – це все стає повсякденною справою. І зрештою, військовослужбовець втомлюється від цього, відбувається «емоційне вигорання». На цьому етапі дуже важливо вчасно провести ротацію особового складу до того, як наслідки впливу подібних стресових чинників стануть незворотними для психіки військовослужбовця. За досвідом провідних держав, ротацію проводять через 45 днів після прибуття на позицію. Це значно скорочує число «не бойових втрат», у тому числі суїцидів. Проте, на жаль, в сучасних умовах це є неможливим. Тому в наших силах лише зменшувати рівень напруженості та бойового стресу, зокрема шляхом використання спеціальних антистресових методик. Наведу приклад антистресової підготовки, яку з нами проводили волонтери.

Наприклад, коли під час обстрілу боєць, особливо з числа новобранців, не може виконувати свої обов'язки. Страх настільки паралізує його тіло, що душа, можна сказати, "виходить" із нього. Це - "ватні" ноги, ступор і нездатність рухатися. Що робити? Як діяти? В такому випадку нас вчили, що боєць, який вже бував у боях й адаптований до такої обстановки, повертає людину у реальність за допомогою досить простих вправ. *Наприклад*, викликає в заціпенілого товариша больовий шок. Допомога побратима: тисне на великий палець його ноги своєю п'ятою, на больові точки біля шиї чи мочки вух, стискає п'ятірню пальців руки. Або досить емоційно задає запитання на кшталт "Як звуть твою маму?!" Якщо боєць реагує, тоді товариш показує йому, що потрібно робити, командує, і той, копіюючи рухи, виходить із шокowego стану. **Інколи боєць усе чує, але реагувати не може.** Це крайня і найнебезпечніша

ситуація. Таку людину слід прирівнювати до тяжко пораненої і просто витягувати з поля бою. Тому що вона - жива мішень.

Це - навички першої психологічної допомоги, яка повинна надаватися безпосередньо у бою, і володіти якими мають усі військовослужбовці.

Під час стресу настає фаза - адреналінова, коли гормон мозкової речовини різко надходить у кров. Тут під час бою спостерігається, переважно, дві реакції. Перша - прояв надмужності. В такому стані солдату все "по-барабану" і він іде вперед без найменшого страху. При цьому боєць здатен нести на собі 40 кг вантажу, бігати з ним і виконувати поставлені завдання. Друга реакція - поява панічного страху. Особливо, коли триває масований обстріл "Градами", "Смерчами", важкою артилерією. Тоді людина теж демонструє високу спритність, біжить, але при цьому заражає панікою тих, хто поряд. У такий момент її треба максимально ізолювати, схопити, позбавити можливості кричати й відібрати зброю. Тому що переляканий боєць може почати безладно стріляти у своїх. Різка ізоляція за кілька хвилини викликає спад адреналіну і приводить його до тям. Залишкові явища після такого стану - внутрішній озноб, сильне тремтіння тіла і рук. Самостійно людина з ними впоратися не може, і тому їй треба допомогти спеціальними вправами, під час яких надлишковий адреналін скидається і людина заспокоюється.

Після адреналінової настає так звана стресова фаза. Це коли людина переживає після всього, що пережила. Спостерігається застиглий страх - це блокування горлового вузла. Людина може втратити або дар мови, або її тональність і почати говорити ледь чуто. Постстресовий стан характеризується психосоматичними проявами - загрудинним і головним болем, розладом роботи шлунково-кишкового тракту, тривогою та іншим. Для нормалізації такого стану використовуються техніки релаксуючого дихання, де вдих - мінімальний (на рахунок "раз"), а видих - довгий (рахувати можна до десяти). Вдих - носом, а видих - відкритим ротом, ніби дуєш на свічку. Ще тут важливим є масаж комірної зони і трапецієвидних м'язів. (*Власний досвід*).

Не меншою проблемою є і реабілітація військовослужбовців після повернення з зони бойових дій. На мою думку, все ж варто дослухатися до рекомендацій психологів щодо психологічної підготовки родини до повернення бійця:

1. Поки борець знаходиться в зоні АТО, не розповідайте йому про свої страхи і тривоги, не плачте в трубку. Людина, яка знаходиться в зоні бойових дій, живе на межі своїх можливостей. Якщо у нього не буде впевненості, що вдома все добре - він не зможе ефективно виконувати бойові завдання. Бійцю потрібно дати зрозуміти, що вдома чекають його якнайшвидшого повернення, за нього переживають, його люблять, і знають, що він повернеться живий, здоровий і з перемогою.

2. Переживання в сім'ях бійців неминучі, але градус хвилювання можна знизити, обмеживши доступ до ЗМІ і захистивши себе від повідомлень "все пропало, всіх зливають". Є зв'язок з вашим сином/чоловіком/братом — з ним все добре. На все інше краще не звертати уваги.

3. Вільний час краще витратити не на перегляд телевізора, а на будь-яку діяльність, пов'язану з наданням допомоги нашим солдатам.

4. Найскладніше у поточній ситуації матерям військових. Багато хто з них часто опиняється на межі відчаю. Для них вкрай важливо, щоби поруч була присутня людина, яка морально сильніша і здатна контролювати емоції. Дайте їм зрозуміти, що поруч є хтось, хто може підтримати і допомогти.

5. Приготуйтеся, що борець, який повернувся із зони бойових дій, - це вже інша людина, яка отримала унікальний досвід. Його потрібно прийняти разом з новими поглядами, знайомствами, проблемами, страхами і, можливо, проявами агресії. Повернення до мирного життя може затягнутися, але без любові, турботи, тепла і найголовніше — прийняття сім'ї воно стане практично неможливим.

6. Пам'ятайте: людина, що пройшла війну, стала набагато більш сильнішою, мудрішою і досвідченішою. Він повернувся. Живий. Повернувся

саме до вас. Все інше — труднощі, які можна пережити, якщо ви націлені на те, щоб прожити з людиною щасливе життя.

7. Не відгороджуйтеся. В іншому випадку боєць залишається сам на сам зі своїми спогадами, які часом є небезпечними для психічного здоров'я. Це призводить до внутрішнього конфлікту, який буде поступово посилюватися. У підсумку виходів з нього може виявитися багато і всі вони будуть деструктивні для особистості і соціуму.

8. Слухайте його. Це важливо. Боєць повинен зрозуміти, що поруч з ним його рідна людина, яка прийме його будь-яким. Він повинен зрозуміти, що він потрібен. Багато хлопців закриваються в собі, якщо бачать, що дружина відкидає його новий досвід і каже, що не хоче чути про вбивства і кров. Але він-то цього не може забути, а поділитися йому більше нема з ким. Відсутність цієї можливості може спровокувати серйозні проблеми з психікою. Дім повинен стати для нього місцем, де можна розслабитися і розкритися.

9. Забороніть собі ображатися. Не можна не будувати здогади "... він зі мною не говорить, тому що ...". Не можна ставити себе в роль жертви. Людина була в ситуації, де все по-справжньому. У зоні бойових дій немає тієї дипломатії, до якої ми звикли у повсякденному житті - там щось не скажи, тут посміхнися, умовності збережи, так себе не поведи. Боєць налаштований категорично, він так звик. Через це можуть виникати конфлікти.

10. Щоб чоловік швидше адаптувався, його потрібно залучати у повсякденне життя. Він повинен розуміти, що він потрібен тут і не є тягарем. В іншому випадку, у свідомості бійців виникає розлом - там він герой, а тут дружина робить все сама, щоб він начебто відпочив. Ні в якому разі не можна жаліти людину, потрібно залучати її до побутових питань по мірі готовності.

11. Якщо немає різко агресивних форм поведінки, не можна відгороджувати дітей від батька. Дитина — це додаткова ниточка, яка прив'язує бійця до реального життя. Діти розуміють більше, ніж вам здається. Їхня участь і співпереживання може стати для людини рятівними.

12. Якщо людині починають снитися кошмари — зверніться до психотерапевта або психолога. Вони допоможуть створити комфортні умови, які сприятимуть усвідомленню безпеки. Приклад: боєць повернувся додому без видимих фізичних ушкоджень. Однак, коли дружина вимикала світло і вони лягали спати, йому здавалося, що поруч сепаратист, який може його задушити. Він починав захищатися. Ситуацію врятувала порада психолога залишати включеним нічник. Людина прокидається від кошмару, дивиться по сторонах, бачить, що вона удома, життю нічого не загрожує, жодних сепаратистів немає — поруч кохана дружина.

13. Усвідомлення того, що поруч кохана дружина змінює розуміння того, що поруч бажана дружина. Нерідко учасники бойових дій кажуть, що пропадає сексуальний потяг і з'являється агресивний настрій. З цим можна впоратися, якщо підходити до чоловіка з боку, супроводжуючи це голосом. Ласкаво погладжуйте спину і плечі, ніжно обіймайте. Його потрібно поступово привчати, що вся небезпека минула і удару в спину не буде.

14. Якщо чоловік не виносить фізичних контактів в принципі - приготуйтеся до того, що потрібно поступово, день за днем, можливо - тиждень за тижнем, налагоджувати контакт. Він має відтанути. Згадайте, як годували в парку білочок. Ви протягуєте їй руку з горіхами і чекаєте, поки вона не зрозуміє, що ситуація безпечна і ви бажаєте їй добра — хочете погодувати її саме зі своєї руки. З людиною механізм той самий. Чоловіку потрібно дати зрозуміти, що він може прийти до вас у будь-який момент. Ось ваша рука, ви поруч і будете чекати стільки, скільки потрібно, щоб він зміг протягнути свою руку у відповідь.

15. Буває, що людина, яка повернулася із зони бойових дій, довго мовчить, але в якийсь момент зривається і починає трощити все навколо. У таких ситуаціях потрібно максимально намагатися прибрати всі колючо-ріжучі предмети, щоб вони не потрапили під руку, обмежити перебування людини на кухні. Постаратися зацікавити її більшу частину часу знаходитися в інших приміщеннях.

16. При проявах агресії на словах — намагайтеся говорити з людиною спокійно. Буде дуже складно, тому що всередині все закипить, але піддаватися на цю агресію не можна. Потрібно своєю поведінкою, інтонацією і реакцією давати зрозуміти, що ви усвідомлювати, як йому важко. Або що вам складно це зрозуміти, але від того, що на вас кричать, зрозуміліше не стає.

17. Агресія рідко виникає в колі сім'ї. В основному це відбувається в компаніях — хтось сказав "зайве" слово, неправильно зрозумів, неправильно подивився. Якщо ви бачите, що ваш чоловік/брат/друг починає заводитися — постарайтеся заручитися підтримкою друзів, які знаходяться поруч, і вивести людину із зони ризику. Якщо в компанії з'являється людина, яка може спровокувати бійця на конфлікт (це завжди помітно), потрібно зробити все можливе, щоб уникнути такої ситуації.

18. Якщо прояви агресії супроводжуються зловживанням алкоголю — потрібно негайно звертатися до фахівців. Тому що спиртне гарантує непередбачуваність у будь-якому стані.

19. Якщо людина приїхала із зони АТО нетвереза і не тверезіє кілька днів, і це не властиве їй поведінка - відразу звертайтеся до нарколога або психотерапевта. Коли у людини виникає абстинентний синдром — похмілля — це залежність. На наступній стадії похмілля не з'явиться — це означає, що організм вже не пручається, людині потрібно вкрай мала кількість алкоголю, щоб прийти у стан ейфорії. Це вже не побутовий алкоголізм, це залежність, яку потрібно лікувати терапевтично. Те саме стосується залежності від легких наркотиків — вона має лікуватися у фахівців.

20. Багато бійців АТО скаржаться на болі в спині. Пройдіть дослідження — носіння бронезилета і переміщення на бронетехніці тривалий час може стати причиною проблем з хребтом. Якщо не знайдені якісь фізичні проблеми в ході дослідження, то травма є психосоматичною. З нею теж потрібно звертатися до фахівців. Потрібні розслаблюючі масажі, фізіотерапевтичні процедури, плавання, гімнастика.

21. Якщо боєць не хоче звертатися до психолога або психотерапевта, хоча ви бачите, що йому потрібна допомога, то фахівець повинен прийти до нього. Можна змоделювати ситуацію, коли у вашому колі спілкування з'являється людина, що встановить довірчі взаємовідносини з бійцем і допоможе йому усвідомити деякі моменти в його поведінці.

22. Проведіть лікнеп. Поясніть, що психолог — це не людина-енциклопедія. Психолог — це людина яка працює зі здоровими людьми, що потрапили у складні ситуації.

23. Якщо людина не хоче йти до психолога, але готова йти на сповідь до священнослужителя — йдіть до церкви. в окопах атеїстів немає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Директива Начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України від 5.06.2014 року №Д-14 «Про організацію морально-психологічного забезпечення військових частин (підрозділів) ЗС України під час забезпечення заходів антитерористичної операції».

2. Директива Начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України від 30.12.2014 року №Д-32 «Про удосконалення діяльності органів військового управління щодо покращення морально-психологічного стану та стану правопорядку в ЗС України у 2015 році».

ПСИХОЛОГІЯ КАР'ЄРИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ТА НОВА ГАЛУЗЬ ПСИХОЛОГІЇ

Куций О.А., доцент кафедри практичної психології та педагогіки

ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук, доцент.

Людина, яка планує своє професійне майбутнє, виходить зі своїх потреб і соціально-економічних умов. Немає нічого дивного в тому, що вона бажає знати перспективи службового зростання і можливості підвищення кваліфікації в організації, а також умови, які необхідно для цього виконати. В іншому випадку мотивація поведінки стає слабкою, людина працює не на повну силу,

не прагне підвищувати кваліфікацію і розглядає організацію як місце, де можна перечекати деякий час перед переходом на нову, більш перспективну роботу.

Сучасне уявлення про кар'єру як самоздійснення кар'єрного росту істотно відрізняється від попередніх. Особливості становлення і розвитку кар'єри сучасного фахівця полягають не тільки в широті кар'єрного вибору і варіативності кар'єрних траєкторій, але і в тому, що сучасному фахівцеві потрібно володіти знаннями набагато більш глибокими і широкими. І кар'єра на сучасному етапі є суб'єктивно усвідомленою власною поведінкою та позицією, що пов'язані з трудовим досвідом і діяльністю протягом робочого життя людини. При цьому необхідним є дотримання умови взаємної зацікавленості в розвитку кар'єри як підприємства, так і самого працівника. Крім того, кар'єра – це комплексне утворення, яке включає багато важливих позитивних аспектів трудової діяльності та особистого життя, а саме: мотивацію до досягнення успіху, знання самого себе, успіх і самовіддачу, самоконтроль і працездатність, упевненість у собі й об'єктивність. Тому організації, керівники яких розуміють важливість управління діловою кар'єрою своїх співробітників, роблять серйозний крок на шляху до процвітання компанії. Управління кар'єрою дає можливість виростити щасливого, самореалізованого, задоволеного спеціаліста або керівника в стінах своєї організації.

Роль фахівців, що надають працівникам психологічну підтримку, визначають найбільш оптимальний шлях їхнього кар'єрного росту, нині важко переоцінити, а вивчення психологічних аспектів проходження кар'єри, без сумніву, має значну перспективу. Такі фахівці повинні володіти окрім теоретичних знань з особливостей психології кар'єри, ще й відповідними практичними навичками, що забезпечить оптимальне врахування як бажань, здібностей працівника, так і можливостей, інтересів роботодавця. Це стає можливим передусім завдяки формуванню у фахівця з кар'єрного консультування спрямованості на справу, здатності реалізувати теоретичні знання на практиці та творчого підходу до вирішення завдань.

Окрім сказаного, питання кар'єрного просування персоналу різних організацій та обґрунтування системи роботи з «вирощування» компетентних як спеціалістів, так і менеджерів, є актуальними для сучасної України з низки причин, а саме:

- курс на Європу вимагає такої підготовки спеціалістів, що відповідає її вимогам. Незаперечним є той факт, що система підготовки «працює» з низьким рівнем коефіцієнта корисної дії, тому необхідно зробити її більш ефективною та оптимізованою;

- українське суспільство особливо потребує компетентних ефективних менеджерів, оскільки лише вони можуть реалізувати стратегічне планування. А «вирощені» колишньою системою управління часто не тільки не здатні до такої реалізації, а і заважають їй, чинять системний спротив;

- в Україні немає можливостей проводити чергові «експерименти», спрямовані на пошук кращих варіантів функціонування суспільства загалом. І, як засвідчують українські та багато закордонних науковців, рівень розвитку науково обґрунтованих та практично орієнтованих розробок є достатнім. Однак існує проблема з їх упровадженням. Тому доцільним є аналітико-синтетичне обґрунтування моделей, які з високою ймовірністю достатньої ефективності можуть бути впроваджені у практику;

- існуюча система «вирощування» менеджерів вищого рівня в Україні значною мірою орієнтована на роль їхньої особистості. Змінюється керівник, і, відповідно, змінюються «правила» роботи організації. Новий начальник, нова «мітла», нові стандарти. Керівник підлаштовує все під себе. І проблема в тому, що начальники можуть часто мінятися: раз на 2–3 роки – це часто, оскільки до 5–6 місяців відбувається формування нової команди та апробація нових стандартів роботи. Кращим є варіант, коли існує розроблена модель керівника, а всі нові кандидати на посаду мають їй відповідати;

- відповідно до Типового положення про службу управління персоналом державного органу [4], затвердженого наказом Національного агентства України з питань державної служби від 03.03.2016 №47, з 8 основних завдань 4

прямо чи опосередковано пов'язані із психологічними аспектами кар'єри. Так, у завданнях передбачено добір персоналу державного органу; прогнозування розвитку персоналу, заохочення працівників до службової кар'єри, підвищення рівня їхньої професійної компетентності; здійснення аналітичної та організаційної роботи з кадрового менеджменту; організаційно-методичне керівництво та контроль за роботою з персоналом у підпорядкованих територіальних органах. Також Положенням передбачено одну штатну посаду інспектора служби управління персоналом на 20 працівників органу, що свідчить про значну потребу у таких спеціалістах не лише у сфері бізнесу, а й у державних організаціях.

Окреслена актуальність заявленої проблематики зумовила напрям наукових пошуків автора, що лягли в основу його досліджень. Автор сподівається, що новизна предмета дослідження та недостатня кількість опублікованої інформації значною мірою підвищать інтерес до цього напрямку як галузі психології.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Березовская Р.А. Управление профессиональной карьерой/ Р.А.Березовская // Психологическое обеспечение профессиональной деятельности: теория и практика/ Под ред. Г.С.Никифорова. – Спб : Речь, 2010. – С.252 – 288.

2. Верба В. Управлінське консультування в Україні: місія не здійсненна? / Інтернет-портал Менеджмент.com.ua. Розділ: Стратегія. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <http://www.management.com.ua/strategy/str101.html>

3. Дахно І. І. Ділова кар'єра: навчальний посібник /Дахно Іван Іванович/ К.: Центр учбової літератури. – 2011. – 527с.

4. Типове положення про службу управління персоналом державного органу. Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 03.03.2016 № 47. Форум державних службовців України. Інтернет-ресурс / Режим доступу: <http://ne-rabu.dk-one.com/t216-topic>

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯВИЩА МОББІНГУ

Сисюк О.Є., курсант ЛДУБЖД,

Сірко Р.І., заступник начальника кафедри практичної психології та педагогіки ЛДУБЖД, кандидат психологічних наук, доцент.

В сучасній Україні проблема працевлаштування є однією з найактуальніших, проте, напевно, мало хто розуміє, що лише після отримання бажаної посади починаються справжні складнощі різного характеру. Це не тільки стосовно робочого процесу, але й конфлікти з колективом. Робота з людьми вимагає великих зусиль, а в сучасному суспільстві ми все частіше зустрічаємось з таким поняттям як моббінг.

Моббінг — це систематичне цькування, психологічний терор, форми зниження авторитета, форма психологічного тиску у вигляді цькування співробітника у колективі, зазвичай з метою його звільнення [1].

Поняття моббінгу появилось на початку 1980-х, і було започатковано Хайнцом Лейманном [4]. Він характеризував моббінг як поведінку на робочому місці особою або групою осіб щодо іншого працівника, що супроводжувалася цькуванням, знущанням та надто вимогливим ставленням. Науковець визначав, що спочатку ситуація має вигляд конфлікту, проте різниця між цими поняттями в тому, що під час конфлікту обидві сторони мають рівні можливості.

Найчастіше на розподіл соціальної ланки в колективі вирішальну роль відіграють особистісні фактори, а не професіоналізм. До таких ми можемо віднести самооцінку, соціальний статус, соціальне прийняття або неприйняття ролі жертви. Необхідно додати, що існують гендерні відмінності у розподілі ролей. Наприклад, чоловіки частіше виступають у ролі агресора чи його помічника, тоді як жінки обирають роль стороннього спостерігача або захисника жертви

За класифікацією Х. Лейманна є кілька видів моббінгу:

- вертикальний - колектив озброюється проти або ж начальник виживає працівника (боссінг - від англійської boss);

- горизонтальний - припускає цькування колективом одного з працівників. Саме цей вид моббінга в найбільшій мірі відображає зміст самого терміна, що з англійської «to mob» означає грубити, труїти;
- сендвіч-моббінг - одночасне цькування по вертикалі і по горизонталі [4].

Варто взяти до уваги, що моббінг може бути як усвідомленим, так і не усвідомленим. Свідомий моббінг – це дії, що є усвідомлені і мають певну ціль: влаштувати такі умови праці людині, щоб вона не бажала продовжувати роботу в даному колективі. Неусвідомлений моббінг – це дії, які характеризуються упередженим ставленням до людини, не залежно від її компетентності та ставлення до роботи [2].

Причини моббінгу можуть бути різноманітні.

В першу чергу, це може бути помилка організації трудової діяльності в колективі керівництвом, негативна управлінська політика в організації, понаднормові робочі графіки та інші. Також може бути ймовірність того, що займана посада «жертвою» не відповідає його особистісним критеріям і це впливає на процес роботи всього колективу. Постійні конфлікти в колективі можуть призвести до пониженого тону роботи. Саме в такий момент знаходять так званого винуватця всіх проблем. Також потрібно згадати, що часто причини виникнення моббінгу потрібно шукати не лише в деяких членах колективу, адже агресори також мають свої мотиви. У науковій літературі виділяють такі види агресорів:

«Потребую уваги» - зазвичай даними агресорами виступає жінка, дуже часто з комплексом неповноцінності, що характеризується привітливим ставленням до всіх, проте висміюванням одного слабшого.

- «Хочу бути» - найчастіше чоловік. До цього типу відносяться кар'єристи, які бажують визнання, влади та поваги.

- «Гуру» - професіонал своєї справи. Зазвичай егоїстичний тип особистості, що страждає нарцисизмом.

- «Соціопат» - людина без почуття вини, зазвичай працює, натравлюючи людей в колективі один на одного, а сам спостерігає, не приймаючи прямої участі [3].

За даними досліджень, моббінг є причиною важких наслідків для особистості, яка стає його жертвою. Внаслідок ворожого ставлення колективу, особливо на протязі тривалого періоду часу, в людини виникає посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Це проявляється, зокрема, в таких симптомах, як розлади сну, депресії, апатії, нав'язливих думках, психосоматичних симптомах. Посттравматичний стресовий розлад з часом спричиняє у людини розлад особистості, що може проявлятися у формуванні надмірної підозрілості щодо оточуючих, депресії, зловживанні алкоголем та наркотичними речовинами, ізоляції від зовнішнього світу. Також моббінг може призвести до серцево-судинного захворювання. Нерідко в результаті моббінгу трапляється звільнення працівника. Моббінг негативно впливає не лише на переслідувану особу, але і на весь колектив. Зникає довіра до колег і повага до керівників, знижуються показники ефективності праці, часті звільнення призводять до відтоку професіоналів і плинності кадрів. За підрахунками німецьких психіатрів, офісна дідівщина – причина 10% самогубств, що відбуваються в країні. У Європі моббінг відносять до серйозних проблем і навіть відкривають спеціалізовані клініки, що займаються жертвами офісної цькування.

Західні експерти стверджують, що явище моббінгу вкрай негативно відбивається і на економіці в цілому. За оцінками німецьких учених, фінансовий збиток від моббінгу може становити 25–75 тисяч євро на рік [2]. Сюди відносять і додаткові витрати через порушення робочих процесів, і підвищена захворюваність, і результати низької якості праці, і оплата судових витрат.

Отже, моббінг є серйозною проблемою для управління будь-якою організацією. Це явище спричиняє негативний психологічний клімат в колективі та серйозні психологічні наслідки для тих, хто стає жертвою

моббінгу. Значну роль у попередженні даного явища відіграють саме керівники організації, менеджери різних рівнів, які можуть забезпечити управління конфліктами та взаємостосунками працівників. Тому важливим є вивчення цього явища, а також розробка методів попередження та подолання моббінгу в організаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпальча Р.Л. «Технологія попередження конфліктів» – К.: Главник, 2007. – 128с.
2. Колодей К. М. «Моббинг. Психотеррор на рабочем месте и методы его преодоления»– Харьков : Изд-во «Гуманитарный Центр» 2007. – 368 с.
3. Коломинский Я.Л. «Психология взаимин у малых группах»: Учеб. пособие - 2-е вид., доп. - Мн.: ТетраСистемс, 2000р.-89с.
4. Лейманн Х. «Моббінг на робочому місці як психологічний тероризм», -12 с.
5. Ломов Б.Ф. «Спілкування і соціальна регуляція поведження індивіда»// Психологічні проблеми соціальної регуляції поведження, - М., 1976.

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ВУЗІВ СПОРТИВНО ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Степаненкова А., студент ЛДУФК імені Івана Боберського

Баклицька О. П., доцент кафедри психології та педагогіки ЛДУФК імені Івана Боберського, кандидат психологічних наук, доцент.

Актуальним проблемою сьогодення є дослідження адаптаційних здібностей студентської молоді. Ці питання набули особливого значення у зв'язку зі збільшенням числа факторів які підсилюють динамічність співвідношень людини і середовища, обумовлюють підвищені вимоги до адаптаційних вимогів та негативно впливають на професійне становлення особистості.

Психологічну адаптацію можна визначити як процес установаження оптимальної відповідності особистості і оточуючого середовища, як їх

взаємодію, в ході якої індивід здійснює діяльність, задовольняє актуальні потреби і реалізує зв'язані з ними значимі цілі. Ми виходили з того, що психологічна адаптація є складне системне утворення, яке обумовлене природними задатками, умовами діяльності та комунікації, а також змістом і взаємозв'язком її складових компонентів, які знаходяться в певній залежності і складають якісну своєрідну сукупність структури того чи іншого рівня.

Огляд наукової літератури дозволив виокремити екологічний, біологічний, фізіологічний, психологічний, операціональний, інформаційний, комунікативний, особистісний і соціально-психологічний аспекти адаптації [2,3,4]. Плідно розробляється також проблема труднощів адаптаційного процесу. На думку психологів, такими труднощами в навчальному процесі студентів являються:

- недостатнє сприйняття нового змісту навчання, нових форм навчально-виховних засобів, нових суб'єктів діяльності;

- труднощі самовиявлення особистісних якостей у нових умовах. Новий ступінь безперервної освіти висуває інші вимоги до спрямованості і активності особистості, до її вольових якостей, здібностей.

- труднощі оволодіння новими видами діяльності, відповідними знаннями, вміннями та навичками [2,3,4].

На основі аналізу літературних джерел можна зробити висновок, що соціально-психологічна адаптація особистості в групі чи колективі забезпечується завдяки функціонуванню певної системи механізмів.

Мета роботи: виявлення рівня психологічної адаптованості студента до умов навчальної діяльності та апробація комплексної методики дослідження адаптаційного процесу та його оцінки у реальних умовах життєдіяльності студентської молоді.

Об'єкт дослідження: адаптаційні можливості студентів в умовах навчальної діяльності

Предмет дослідження: рівень психологічної адаптації студентів другого курсу, який складався в умовах навчання.

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури.
- багаторівневий особистісний запитальник «Адаптивність», розроблений А.Г. Маклаковим і С.П. Чермяніним [1, С. 269-287].
- методи математичної статистики.

Завдання дослідження:

- здійснити теоретичний огляд літератури з проблеми психологічної адаптації
- апробувати комплексну методику діагностики психологічної адаптації студентів другого року навчання, та оцінити її можливості використання у навчальному процесі.

Організація дослідження: дослідження проводилось серед студентів другого курсу факультету фізичного виховання. Серед опитуваних були представлені респонденти наступних спеціальностей: бокс (20% від вибірки в цілому), легка атлетика (17,2%), карате(24,1%), футбол(34,4%), плавання(4,3%).

Аналіз отриманих результатів.

По вибірці в цілому отримані наступні результати: середнього рівня адаптованості досягли 45,1% респондентів, низького – 54,9%. Насторожує той факт, що ні один з опитуваних не досягнув високого рівня адаптованості. Це свідчить про необхідність розробки психокорекційних засобів та їх втілення в навчальний процес. Для обстежуваних середнього рівня адаптованості характерні: наявність різноманітних акцентуацій, які в звичайних умовах частково компенсуються. У таких студентів низька емоційна стійкість, ускладнений процес соціалізації. Прояв агресивності та конфліктності. Як правило такі студенти вимагають постійного контролю. Для групи низької адаптації характерні ознаки явних акцентуацій, ускладненість адаптаційних процесів, низька нервово-психічна стійкість та висока конфліктність. При аналізі адаптаційних можливостей представників різних видів спорту отримані наступні дані: найгірше адаптуються до навчального процесу футболісти. Серед цієї категорії обстежуваних тільки 20% досягнули середнього рівня

адаптованості. І 80% знаходяться на низькому рівні адаптації.

Недостатньо адаптованими(2місце) являються боксери, а саме середнього рівня адаптованості досягли 50%, низького 50%. На третьому місці знаходяться представники легкої атлетики.

Висновки.

У дослідженні встановлені наукові факти, які можуть бути використані в організації ефективного процесу фахової підготовки студентів. Створена методика експрес-оцінки успішної психологічної адаптації, що дозволяє її кількісно оцінити і приймати рішення про необхідність корекційних заходів. В подальшому нами планується дослідити вплив комплексу психофізіологічних особливостей студента, успішності його навчальної діяльності, специфіку викладання дисциплін та зміст програм на успішність адаптаційного процесу. Для вирішення цих завдань ми плануємо використати комплекс психодіагностичних методів(біографічний опитувальник – ВІВ, опитувальник 16PF Кеттелла, МЛЮ – адаптивність) та математико-статистичні, кореляційний та факторний аналізи).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Психодіагностика. Психологічний практикум(Текст) : навч. посібн./Баклицька О.П., Баклицький І.О., Сірко Р.І., Слободяник В.І. – Львів: СПОЛОМ, 2015.- 464с. : іл., табл.

2. Психология адаптации личности. Анализ. Теория. Практика/А.А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2006.-479, X11 – (Психология – лучшее).

3. Психологический словарь. Под ред. Члена-корреспондента АПН СССР В.И. Войтко. – К.: « Высшая школа», 1982.-216с.

4. М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 580с.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ НЕЙРОПСХОЛОГІЇ – ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

Яковлев Н. К., студент ЛДУ БЖД,

Цюпрік А.Я., доцент кафедри практичної психології та педагогіки

ЛДУБЖД, кандидат педагогічних наук, доцент.

Знання, накопичені загальною психологією і розглянуті через призму більш конкретної проблематики фундаментальних спеціальних і міждисциплінарних спеціальних галузей, знаходять своє практичне втілення в прикладних галузях психології. В коло проблем, які розробляються фундаментальними спеціальними галузями психології входить нейропсихологія. Критерієм виділення галузей цього типу є акцент аналізу на певних аспектах функціонування і розвитку психіки. У зв'язку зі зростанням рівня неврологічних захворювань, що супроводжуються порушенням з боку вищих психічних функцій, дана галузь стає все більш актуальною.

Нейропсихологія – галузь психологічної науки на межі психології, медицини (нейрохірургії та неврології) і фізіології, що вивчає мозкові механізми вищих психічних функцій на матеріалі локальних уражень головного мозку [3].

Нейропсихологія застосовує науковий метод та розглядає окремі психічні процеси, як процеси обробки інформації. Ця концепція прийшла з когнітивної психології та когнітивної науки. Нейропсихологія – одна з найеклектичніших дисциплін психології, яка перетинається з дослідженнями в галузі філософії(особливо філософії розуму), нейробіології, психіатрії та інформатики (особливо, у створенні та вивченні штучних нейронних мереж). Нейропсихолог може працювати в будь-якій клініці – і психіатричній, і соматичній, і неврологічній, і, звичайно, нейрохірургічній.

Предметом нейропсихології є зв'язок вищих психічних функцій та поведінки зі структурами мозку. Термін «нейропсихологія» застосовується як

щодо досліджень з ушкодженнями у тварин, так і щодо праць, які базуються на вивченні електричної активності окремих клітин (або груп клітин) у вищих приматів (в тому числі й дослідження людини в цьому контексті) [2].

Нейропсихологія заснована на спостереженні і експериментах, які проводяться в клініках і лабораторіях.

До числа експериментальних методів відносяться електрична стимуляція мозку і реєстрація електричної активності різних його відділів, в тому числі при відсіканні окремих його частин. Крім того, судити про роботу мозку дозволяють словесні відповіді і спостереження за невербальною поведінкою пацієнтів. Нейропсихологічні дослідження включають також аналіз дії медикаментозних засобів на роботу мозку і поведінку [1].

Нейропсихологія стала окремою наукою в другій половині ХХ ст. завдяки роботам ряду дослідників, які визначили основний зміст і межі нової дисципліни. Всі вони займалися докладною кількісною характеристикою та описом порушень мозкових функцій, викликаних захворюваннями або експериментальними маніпуляціями, а також об'єктивним аналізом супутніх змін поведінки (вербальної і невербальної) за допомогою різних тестів і досліджень [2].

Довгий час в нейропсихології йшла боротьба між прихильниками теорій вузької та широкої локалізації психічних функцій. Прихильники теорії вузької локалізації стверджували, що можливо локалізувати будь-яку психічну функцію в строго певній ділянці мозку. Прихильники теорії широкої локалізації (антилокалізації) стверджували, що будь-яка психічна функція забезпечується роботою всього мозку [2].

Однак успішний розвиток нейропсихології було обумовлено не тільки успішним вивченням мозку, але і розвитком уявлень про психіку, психічних процесах і функціях. У розвитку нейропсихології найважливішу роль зіграли дослідження Л.С. Виготського, А.Р. Лурія, П.К. Анохіна, І.П. Павлова. Ці дослідження дозволили переглянути положення про локалізацію психічних функцій.

У західній нейропсихології є формула, відповідно до якої поведінка в цілому забезпечується роботою мозку. У вітчизняній нейропсихології мова йде не про поведінку, а про конкретні психічні функції. А.Р. Лурія зумів показати на клінічних доказах, що кожна психічна функція може бути пов'язана з роботою різних ділянок мозку, які організуються в систему; ця система і забезпечує роботу тієї чи іншої психічної функції. Мається на увазі, що кожна ділянка мозку відповідає за щось своє, і це "своє" Лурія визначив як "нейропсихологический фактор". Мета вітчизняної нейропсихології знайти всі ці фактори, описати всі функції різних ділянок мозку, зрозуміти, як мозок забезпечує психічні функції [1].

Нейропсихологія виконує наступні завдання: встановлення закономірностей функціонування мозку при взаємодії організму з зовнішнім та внутрішнім середовищем; нейропсихологічний аналіз локальних ушкоджень мозку; перевірка функціонального стану мозку та окремих його структур [3].

Нейропсихологія, як і будь яка інша наукова галузь поділяється на декілька напрямків, які об'єднуються загальними теоретичними уявленнями, але відрізняються специфічністю методів і тактичними завданнями. Виділяють такі напрямки: клінічна нейропсихологія, експериментальна нейропсихологія, реабілітаційна нейропсихологія і психофізіологічна нейропсихологія.

Нейропсихолог може працювати з нормою - зі здоровими дітьми в школі, наприклад. Індивідуальні відмінності в темпі дозрівання, розвитку психічних функцій і фактори, що зумовлюють ці відмінності, – теж предмет нейропсихології.

Загалом, нейропсихологія норми – це нейропсихологія індивідуальних відмінностей (маються на увазі індивідуальні відмінності в контексті нейропсихології). Крім діагностики, нейропсихології займаються і реабілітацією. Можна компенсувати порушення пам'яті, рухів, мови, для цього необхідна спеціальна робота. Комплекс розроблених заходів спирається на теорію нейропсихології [1].

Нейропсихологія, як природничий напрямок психології, здатна проникати в будь-яку сферу. Вся сфера медицини може бути об'єктом дослідження. У цьому сенсі нейропсихологія універсальна. Будь-яка особистість може бути об'єктом нейропсихологічного дослідження.

Якщо говорити про практичні перспективи нейропсихологів, класичний шлях розвитку фахівця – робота в неврологічній клініці, де можна проводити і практичну, і дослідницьку роботу. В цілому ж нейропсихологічні методи можуть бути використані в найширшій сфері.

У нашій країні проблема полягає в тому, що нерозвинена відповідна інфраструктура. В цілому ряді клінік не передбачені посади психолога, або потрібні вузькоспеціалізовані психологи. В практиці багатьох країн нейропсихологи складають солідний загін психологів в клініках, де вони працюють бригадним методом, коли кілька фахівців різних напрямків проводять роботу з одним хворим. Це спільна робота з діагностики та реабілітації. Таким чином, затребуваність нейропсихологів в багатьох країнах Європи і більша, ніж в нашій країні. Що ж стосується загально психологічного рівня підготовки нейропсихологів, який дозволяє їм працювати в різних сферах, то нейропсихолог фактично повинен знати все той же, що і "загальний психолог", плюс до цього він має глибокі знання про форми і механізми патології.

Щодо перспектив розвитку нейропсихології, то останні дослідження, які проводяться західними, американськими нейропсихологами – це нейропсихологічні дослідження СНІДу та інших важких захворювань. Зміни, які відбуваються в психіці людини внаслідок найрізноманітніших хвороб, стають об'єктом дослідження нейропсихолога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. – М., 1973.
2. Прибрам К. Языки мозга. Экспериментальные парадоксы и принципы нейропсихологии. – М.: Прогресс, 1975. – 464 с.
3. Хомская Е. Д. Хрестоматия с нейропсихологии. М: МПСІ, 2004.

ЗМІСТ

I. ПСИХОЛОГІЯ В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ.

<i>Байніна Н.О., Стельмах О.В.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ АННІ ФРОЙД.....	3
<i>Бойко Н.В., Венцик О.В.</i> ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ВКЛАД У ПСИХОЛОГІЮ САБІНИ ШПІЛЬРЕЙН-ШЕФТЕЛЬ.....	6
<i>Велика О.В., Стельмах О.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВІКТОРА ФРАНКЛА.....	9
<i>Грицевич Т.Л.</i> РОБЕРТ М. ЄРКС (YERKES) І ЙОГО ВНЕСОК У СТАНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ДВОХ СВІТОВИХ ВІЙНАХ.....	13
<i>Мороз Г. Б., Стельмах О.В.</i> ВПЛИВ АБРАХАМА МАСЛОУ НА РОЗВИТОК ЦИВІЛІЗАЦІЇ.....	19
<i>Мусіюк Р.І., Цюпрік А.Я.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ КАРЕН ХОРНІ	23
<i>Олексюк Ю.І., Цюпрік А.Я.</i> ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ ГАРРІ ФРЕДЕРІКА ГАРЛОВ.....	27
<i>Ткаченко Р., Куций О.А.</i> ЕРІК БЕРН – ФУНДАТОР СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАПРЯМУ ПСИХОЛОГІЇ.....	30

II. НАПРЯМКИ ПСИХОЛОГІЇ, ЇХ РОЗВИТОК, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.

<i>Байда М. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕБРИФІНГУ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ – УЧАСНИКАМИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ.....	34
<i>Башевник Д.Є., Куций О.А.</i> КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ОЗНАКАМИ ПТСР.....	36
<i>Городня О.Р., Гуцуляк М.М., Куций О.А.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ	

ПОРТРЕТ МЕРІЛІН МОНРО (НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЇ).....	39
<i>Демкович Х.Б., Карпенко Є.В.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИТЯЧИХ СТРАХІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПСИХОКОРЕКЦІЇ.....	44
<i>Лелик Х., Куций О.А.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ КОКО ШАНЕЛЬ (НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЇ).....	49
<i>Маковецька М.М., Стельмах О.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЖАННИ Д'АРК (НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЇ).....	54
<i>Томин Т.М., Борисюк О.М.</i> ПОТРЕБИ ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВНИЙ СТИМУЛ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ.....	58
<u>ІІІ. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ.</u>	
<i>Годій Л.В., Сірко Р.І.</i> МАКІАВЕЛЛІЗМ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН.....	62
<i>Зеленков В.М., Неурова А.Б.</i> ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЕЦЬ І ВОЇН: ПО РІЗНІ БОКИ ВІЙНИ.....	65
<i>Куций О.А.</i> ПСИХОЛОГІЯ КАР'ЄРИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ТА НОВА ГАЛУЗЬ ПСИХОЛОГІЇ.....	72
<i>Сисюк О.Є., Сірко Р.І.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯВИЩА МОББІНГУ.....	76
<i>Степаненкова А., Баклицька О. П.</i> ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ВУЗІВ СПОРТИВНО ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	79
<i>Яковлев Н. К., Цюпрік А.Я.</i> МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ НЕЙРОПСХОЛОГІЇ – ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК.....	83

Організаційний комітет семінару:

Литвин Андрій Вікторович, завідувач кафедри практичної психології та педагогіки, доктор педагогічних наук, професор.

Слободяник Володимир Іванович, заступник директора інституту психології та соціального захисту, полковник служби цивільного захисту, кандидат психологічних наук.

Сірко Роксолана Іванівна, заступник завідувача кафедри практичної психології та педагогіки, підполковник служби цивільного захисту, кандидат психологічних наук, доцент.

Куций Олександр Анатолійович, доцент кафедри практичної психології та педагогіки, кандидат психологічних наук, доцент.

Вдович Світлана Михайлівна, доцент кафедри практичної психології та педагогіки, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Вавринів Олена Степанівна, викладач кафедри практичної психології та педагогіки.

Клименко Олена Євгенівна, викладач кафедри практичної психології та педагогіки.